

LGBTIQ aktivizam na primjeru Zagreb Pridea

Blagušević, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:414929>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ODSJEK ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU ANTROPOLOGIJU

Studij etnologije i kulturne antropologije

Studij antropologije

Diplomski rad

LGBTIQ aktivizam na primjeru Zagreb Pridea

Studentica: Ivana Blagušević

Mentorice: doc. dr. sc. Ivona Grgurinović

izv. prof. dr. sc. Sanja Potkonjak

Zagreb, siječanj 2022.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „LGBTIQ aktivizam na primjeru Zagreb Pridea“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorica doc. dr. sc. Ivone Grgurinović i izv. prof. dr. sc. Sanje Potkonjak. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Ivana Blagušević

Sadržaj

Uvod	3
Aktivizam	4
Položaj LGBTIQ osoba u Hrvatskoj	8
Borba za prava LGBTIQ osoba u Hrvatskoj	10
Iz teorije u praksu	13
Metode istraživanja	14
Zagreb Pride u diskurzivnoj formi	15
Zagreb Pride kao praksa zauzimanja javnog prostora	40
Dan Povorke, dan borbe – struktura i program Zagreb Pridea	40
Pride je povorka, povorka je program – o organizaciji i konstrukciji značenja	43
Omasovljivanje ponosa i aktivizam kao ponos	47
Aktivizam – kulturna politika emocija ili kolektivni osjećaji na Zagreb Prideu	51
Previše ponosa ili beskompromisno zauzimanje za radikalnom promjenom	54
Zaključak	58
Popis literature i izvora	61
Sažetak	68

Uvod

Povorka ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride prosvjed je koji se kontinuirano održava od 2002. godine što ga čini najdugovječnijim prosvjedom u Hrvatskoj. Na Povorci ponosa, koja se tradicionalno održava u lipnju, sudjeluje veliki broj ljudi i to ne samo LGBTIQ osobe, već i one osobe koje podržavaju borbu za njihovom inkluzivnosti i ravnopravnosti u društvu, ali i u pravnim okvirima. Kako su LGBTIQ osobe još uvijek marginalizirane, ni održavanje Povorke ponosa nije prihvaćeno od strane svih građana i građanki, a jedan od pokazatelja takvog društvenog stanja je velika policijska zaštita Zagreb Pridea. Jedan od problema koji podržava takvo stanje nedovoljna je informiranost javnosti o povijesti i značenju Povorke ponosa u svijetu i u Hrvatskoj, ali i nerazumijevanje zašto ljudi sudjeluju u njoj. Kako bi se bolje razumio takav oblik aktivizma, predmet istraživanja ovog rada jest Zagreb Pride. Cilj je ovog rada analizirati proglose Zagreb Pridea od 2015. do 2021. godine u svrhu boljeg razumijevanja društveno-političkih okolnosti koje su utjecale na LGBTIQ osobe (i ostale građane) u navedenom periodu, ali i uvid u vrijednosti i zahtjeve koje zastupaju aktivisti. Nadalje, cilj je prikazati i analizirati razloge aktivističke angažiranosti na Zagreb Prideu i razumjeti zašto aktivisti sudjeluju u takvom obliku borbe za prava LGBTIQ osoba. Također, cilj je prikazati i analizirati kako aktivisti doživljavaju svoje sudjelovanje u Povorci ponosa te što misle o Zagreb Prideu kao obliku aktivističkog djelovanja.

Kako bi se prikupila i analizirala građa za ovaj rad, korištene su tri metode istraživanja – analiza diskurza, promatranje sa sudjelovanjem i polustrukturirani intervjui. U ovom su radu analizirani proglosti objavljeni od 2015. do 2021. godine. 2015. godina odabrana je zbog toga što je to period nakon velikih društveno-političkih promjena koje su se dogodile u Hrvatskoj. 2013. godine Hrvatska je ušla u Europsku uniju, a te iste godine na referendumu je izglasana ustavna definicija braka kao zajednica žene i muškarca. 2014. godine, samo nekoliko tjedana nakon 13. Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji u Hrvatskom je saboru izglasan Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola što je bio veliki napredak u društvenoj i pravnoj prepoznatljivosti LGBTIQ osoba. 2015. godine održan je prvi Zagreb Pride nakon donošenja navedenog zakona. Promatranje sa sudjelovanjem provedeno je 3. srpnja 2021. godine za vrijeme dvadesete Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride. Ova je metoda korištena kako bi se bolje razumio tijek događaja tijekom Povorke ponosa te događaji i atmosfera na koju su se kazivači i kazivačice referirali tijekom intervjua. Ukupno je provedeno sedam polustrukturiranih intervjua u periodu od 30. lipnja do 21. srpnja 2021.

godine. Svoja kazivanja dala su dva cisrodna muškarca, četiri cisrodne žene i jedna transrodna žena, a njihova dob je u rasponu od 20 do 33 godine (po jedna osoba od 20, 21, 22, 26 i 33 godine, te dvije osobe od 28 godina). Od sedmero kazivača i kazivačica, četvero ih se izjašnjava kao homoseksualne osobe, dok troje kao heteroseksualne. Kazivači i kazivačice podržavaju borbu za prava i ravnopravnost LGBTIQ osoba te su barem jednom sudjelovali u Povorci ponosa. Jedan je kazivač jednom sudjelovao u Zagreb Prideu, jedna kazivačica dva puta, a svi ostali barem četiri puta. Dvije su kazivačice bile na Zagreb Prideu deset puta što je najveći broj dolazaka u ovom uzorku osoba. Dvoje je kazivača sudjelovalo u Organizacijskom odboru Povorke ponosa, od toga jedan kazivač jednom, a jedna kazivačica više puta. U ovom su radu svi kazivači i kazivačice navedeni anonimno kako ih se ni na koji način ne bi dovelo u nepovoljan položaj zbog sudjelovanja u istraživanju.

Rad se može podijeliti na dvije glavne cjeline – teorijsku i istraživačku. U teorijskom se dijelu objašnjava pojam „aktivizam“, daje se kratki povijesni pregled društveno-političkog položaja LGBTIQ osoba u Hrvatskoj i ukratko prikazuje aktivističko djelovanje za poboljšanje prava LGBTIQ osoba, a s naglaskom na Zagreb Pride. Istraživački se dio dalje može podijeliti na diskurzivnu analizu proglašenja, u kojoj se dodatno utvrđuju društveno-političke okolnosti u kojima se odvija Zagreb Pride, vrijednosti aktivista, ali i njihovi zahtjevi prema društvu i vlasti, te na analizu kazivanja u kojoj se od kazivača i kazivačica saznaje kako izgleda Zagreb Pride, kako se organizira, koja je motivacija aktivista za sudjelovanjem u Povorci ponosa, kako oni doživljavaju svoje sudjelovanje u Povorci i koji su im stavovi o Zagreb Prideu kao prosvjedu.

Aktivizam

Sam pojam „aktivizam“ prvi se puta počeo upotrebljavati početkom 20. stoljeća (Online Etymology Dictionary, n.d. „Activism.“). U početku je taj termin bio vezan uz filozofiju, no ubrzo mu je pripisano političko značenje¹. Do raširenije upotrebe termina „aktivizam“ dolazi 1970-ih kada počinje označavati djelovanje pojedinaca i/ili grupa čiji je cilj mijenjati ili utjecati na svakodnevicu (Cammaerts 2007:217). Aktivizam nije jednokratni događaj, već je to proces kojem je cilj stvaranje društvene i kulturne promjene (Cammaerts 2007:218). Ta se promjena očituje u mijenjanju vrijednosti, stavova i ponašanja što posljedično može voditi

¹ Razvoj aktivizma veže se uz politički pokret u Švedskoj čiji je cilj bio odbacivanje neutralnog položaja zemlje u Prvom svjetskom ratu (Online Etymology Dictionary, n.d. „Activist.“).

implementaciji tih promjena u političke agende, a samim time na kraju i zakonskim promjenama. Urietta (2005:185) navodi da aktivizam podrazumijeva grupu ljudi koji se zalažu za određena pitanja, a Ganesh i Zoller (2012:69) proširuju tu definiciju smatrajući da je aktivizam organizirana aktivnost neke grupe koja se volonterski bori za rješavanje nekog problema koji je od zajedničkog interesa toj grupi.

Pattie, Seyd i Whiteley (2003:448) razlikuju tri vrste aktivizma – individualni, kontakti i kolektivni. Ove se vrste aktivizma razlikuju po tome koliko je osoba uključeno u provedbu određenih aktivističkih strategija te na koji se način i koliko vrši pritisak da bi se postigle promjene. U koje će se od ove tri vrste aktivizma netko uključiti, ovisi o samom problemu na koji ta osoba želi djelovati, ali i mogućnostima te osobe da na neki način djeluje. Individualni se aktivizam oslanja na pojedinca koji svojim ponašanjem iskazuje vlastiti stav prema određenom pitanju. Aktivnosti koje spadaju u ovu vrstu aktivizma su bojkot određenih proizvoda, kupovina proizvoda iz etičkih razloga, donacije, potpisivanje peticija, glasanje na izborima² te nošenje odjeće ili nekih drugih dodataka koji se referiraju na aktivizam. Kontakti se aktivizam odnosi na aktivnosti kada se pojedinci ili grupe obraćaju onima koji imaju određenu poziciju moći (npr. političarima, medijima, organizacijama), odnosno kada izravno komuniciraju s njima o problemu te od njih traže neki oblik djelovanja s obzirom na taj problem. Kolektivni aktivizam podrazumijeva okupljanje više osoba koje se kroz zajedničku aktivnost bore za promjene postojećeg stanja. Načini na koje se može djelovati su raznoliki te uključuju formiranje grupe istomišljenika, odlazak na politički skup, sudjelovanje na prosvjedu, ilegalni protest i slično. U demokratskim društvima pravo na okupljanje u obliku prosvjeda jedno je od temeljnih prava koje država štiti svojim zakonima, a to mora činiti i onda kada građani prosvjeduju protiv same države (Butler 2015:158). Kada se ljudi okupljaju u javnom prostoru kako bi iskazali neki oblik demonstracija, oni ulaze u političko područje života jer zahtijevaju bolje³ ekonomske, društvene i/ili političke uvjete života (Butler 2015:11). Aktivisti, odnosno svi sudionici tih javnih demonstracija ne šalju svoje poruke isključivo transparentima, govorima i uzvicima, već i svojim pojavom. Fizičko pojavljivanje osobe na protestu „govori“ da je ta osoba prisutna, da stoji iza zahtjeva protesta te da se bori za svoja i/ili tuđa prava (Butler 2015:19). Aktivisti su sposobni svojom fizičkom pojavom i svojim djelovanjem u javnom prostoru poljuljati legitimitet onih na poziciji moći te zato za njih

² Glasanje na izborima može se smatrati aktivističkim činom s obzirom na to da izlazak na izbore u većini zemalja nije zakonska obveza, a svrha izbora je utjecati na političku situaciju.

³ „Bolji“ u smislu kako te uvjete života vidi grupa koja prosvjeduje, a ne znači nužno bolje za sve članove društva.

predstavljaju svojevrsnu prijetnju. No to izlaganje aktivista javnosti može predstavljati prijetnju za njih same jer postoji opasnost da im se zbog javnog aktivističkog djelovanja uskrate prava za koja se bore ili da im se dodatno uskrate prava koja već posjeduju (Butler 2015:83-83). Prema tome, aktivisti svojim djelovanjem riskiraju puno više od ostalih građana koji ne izjašnjavaju svoj stav tako javno.

Aktivist je, kako navodi Hrvatska enciklopedija (2021), „osoba koja se aktivno zalaže za neku ideju, načela, prava, stranku, pokret i dr.“ te prema tome može na primjer biti „vjerski, politički, sindikalni, ekološki aktivist.“ Spol i stupanj obrazovanja osoba te povezanost s udrugama, značajan su faktor koji utječu na to hoće li netko biti aktivistički angažiran. Veća je vjerojatnost da će u aktivizmu sudjelovati muškarci, osobe visokog stupnja obrazovanja, članovi udruga i osobe koje poznaju nekog aktivnog člana udruge (Franc, Šakić i Maričić 2007:128), no nije isključeno da aktivistički djeluju i osobe koje se nalaze izvan navedenih kategorija. Nadalje, u što više neformalnih inicijativa i udruga osoba sudjeluje, to je veća vjerojatnost da će pridonijeti različitim vrstama aktivizma⁴ (Pattie, Seyd i Whiteley 2003:457). Aktivisti mogu biti reformski ili radikalni. Reformski aktivisti prihvaćaju legitimnost postojećih struktura moći te upravo kroz te strukture značajnim reformama žele riješiti probleme na koje ukazuju. S druge strane, radikalni aktivisti ne priznaju postojeće strukture moći te do promjena žele doći korjenitim promjenama cijelog sustava (Atkinson 2017:103).

Uz aktiviste se, kao način komunikacije, najčešće veže njihovo žestoko osporavanje i suprotstavljanje postojećim praksama (Ganesh i Zoller 2012:69) te, u nešto manjoj mjeri, dijalog (Ganesh i Zoller 2012:71) kao sredstvo mirnog postizanja cilja. Često se zanemaruje uloga dijaloga u aktivističkom djelovanju te se na aktivizam gleda kroz prizmu (izrazito) nasilnog čina koji se manifestira u obliku protesta (ibid.). Dijalog i protest međusobno se ne isključuju nego su nadopuna jedno drugome. Protest je način na koji aktivisti javnosti zorno pokazuju alternativne stavove u odnosu na one koji su u tom trenutku dominantni u društvu (Ganesh i Zoller 2021:79). Svrha protesta nije jednostrana komunikacija, već stvaranje promjena koje treba odobriti netko na poziciji moći (npr. vlada) što podrazumijeva želju aktivista za nekakvim oblikom dijaloga. No prosvjed i dijalog se ne odvijaju isključivo na relaciji između aktivista i osoba/institucija koje posjeduju moć. Važnu ulogu u njihovom povezivanju imaju građani⁵ koji svojim reakcijama na aktivizam također mogu utjecati na

⁴ Individualnom, kontaktnom i kolektivnom.

⁵ U ovom se kontekstu „građani“ odnose na osobe koje ne sudjeluju u samom aktivističkom činu, već imaju ulogu publike.

instance moći. Aktivnosti društvenih pokreta strateški su određene ovisno o tome koju poruku žele prenijeti te kome se točno obraćaju (Blee i McDowell 2012:3) jer se pojedine aktere izvan tog pokreta smatra saveznicima, pojedine protivnicima, a postoje i oni (neodlučni) koje se treba pridobiti. Kada se društveni pokreti obraćaju onima na vlasti ili nekoj drugoj poziciji moći, to čine zahtijevajući izmijene i/ili provedbe određenih politika. Kada im je potrebna pomoć u širenju informacija i stvaranju pritiska na one koji mogu ispuniti njihove zahtjeve, pokreti su usmjereni na medije, glasače, domaće i strane organizacije te druge profesionalce koji im mogu pomoći. Kada žele promijeniti dijelove kulture ili norme ponašanja, aktivisti svoje djelovanje usmjeravaju prema općoj javnosti (ibid.). Protesti i druga slična okupljanja služe kako bi se emocionalno i kognitivno utjecalo na publiku, tj. na sve one koji ih prate. To su događaji koji potiču na razmišljanje i propitkivanje te osjećanje onih osjećaja koji prevladavaju u tom trenutku (a to mogu biti tuga, bijes, sreća i sl.) (Blee i McDowell 2012:2). Tako se na primjer na prosvjedu podrške žrtvama seksualnog nasilja može osjetiti bijes i ljutnja prisutnih aktivista, a kada se razmisli zašto se oni tako osjećaju, dođe se do zaključka da je jedan od razloga pravosuđe koje ne kažnjava zlostavljače i traumatizira žrtve. S druge se strane na Zagreb Prideu može osjetiti sreća aktivista zbog veće javne vidljivosti LGBTIQ osoba. Svrha stvaranja ovakve empatije među onima koji prate prosvjed jest da bolje razumiju uzroke samog prosvjeda, položaj aktivista, ali i u kojem smjeru dalje djelovati kako bi se poboljšala trenutna situacija.

Kako bi privukli pažnju i potaknuli druge ljude da im se pridruže, aktivisti se najčešće koriste raznim oblicima zauzimanja javnog prostora, a neki od njih su peticije, proglašeni prosvjedi, nenasilni otpor, sukobi i slično (Atkinson 2017:155). Navedene se aktivnosti mogu podijeliti u tri strategije djelovanja – uvjeravanje, provokacije i haktivizam. Strategije uvjeravanja znače prezentaciju nekog problema javnosti s ciljem uvjeravanja građana da se priključe aktivistima u njihovoj borbi za promjenama (ibid.). Provokativne strategije podrazumijevaju izlaganje ideja javnosti, ali naglasak nije na samim porukama, već na situacijama u koje se postavljaju aktivisti, tj. na napadima i uhićenjima kojih su dio aktivisti (Atkinson 2017:157). Treća strategija djelovanja je haktivizam koji je vezan uz tehnološki razvoj. Ova strategija odvija se isključivo u virtualnom prostoru te je glavni alat online aktivizma (Atkinson 2017:158).

Aktivizam se može promatrati i s obzirom na područje kojim se bavi, a samo neka od njih su ljudska prava, prava životinja, ekologija, obrazovanje, prava žena, radnička prava te prava LGBTIQ osoba. LGBTIQ aktivizam objedinjuje gej te lezbijski i queer aktivizam. Gej

aktivizam se u svojim temeljnim odrednicama oslanja na liberalizam, dok lezbijski i queer aktivizam počiva na feminizmu. Iako između ovih pokreta postoje pitanja u kojima se razilaze, zajednička im je borba za društvenom i političkom uključivošću te su stoga u mnogim zemljama prepoznati kao jedinstveni pokret (Lori n.d.). LGBTIQ aktivizam je društveni pokret koji zagovara jednaka prava svih LGBTIQ osoba, ukidanje zakona koji diskriminiraju pojedince na temelju njihovog izgleda, roda i seksualne orijentacije te dokidanje svih drugih oblika stigmatizacije i diskriminacije koji su prisutni u društvu (Levy 2020). Aktivizam i borba za ravnopravnost jedan su od načina kojim se LGBTIQ osobe suprotstavljaju predrasudama i diskriminaciji (Kamenov, Huić i Jelić 2015:27). Istraživanje Kamenov, Huić i Jelić (2015:26-27) pokazalo je da LGBTIQ osobe pretežno misle da je njihova veća društvena vidljivost glavni preduvjet u mijenjanju svijesti sugrađana i stvaranju povoljnijih uvjeta za život te se zato često aktivistički angažiraju u zajednici u kojoj žive.

Presudan događaj koji je kao jednu od posljedica imao organiziranje Povorki ponosa u cijelom svijetu, bio je Stonewallska pobuna. 28. lipnja 1969. godine u baru Stonewall Inn u New Yorku dogodila se još jedna u nizu policijskih racija tijekom koje je došlo do vrlo nasilnog sukoba između policije i posjetioca bara (Britannica 2021). Sljedeće godine, 1970., na prvu godišnjicu napada organiziran je prosvjed koji se smatra prvom Povorkom ponosa (Britannica 2019). U početku su Povorke ponosa usredotočene na slavljenje slobode, ponosa i različitosti jer su LGBTIQ osobe tražile ravnopravan i punopravan položaj u društvu. No pojavom epidemije AIDS-a 1980-ih centralna okosnica Povorke ponosa postala je politički i društveni aktivizam (ibid.) zbog toga što je prepoznata sustavna i društvena diskriminacija kojoj su LGBTIQ osobe izložene. Danas se Povorke ponosa, u spomen na Stonewallsku pobunu, održavaju u lipnju (Levy 2020), a osim LGBTIQ osoba, u njoj sudjeluju i heteroseksualne osobe koje se zalažu za ravnopravnost svih osoba u društvu bez obzira na njihovu seksualnost i rodni identitet.

Položaj LGBTIQ osoba u Hrvatskoj

Položaj LGBTIQ osoba u Hrvatskoj za vrijeme Jugoslavije nije bio povoljan jer su postojali zakoni koji su zabranjivali homoseksualnost, a nakon osamostaljenja Republike Hrvatske dolazi do sporog napretka njihovog društvenog položaja. Potpuna ravnopravnost LGBTIQ osoba s ostalim građanima i građankama još uvijek nije postignuta te je to proces na

kojem aktivisti rade. Prema kaznenom zakonu iz 1959. godine, muška se homoseksualnost u Jugoslaviji kažnjavala zatvorskom kaznom u trajanju od jedne godine, dok su se s druge strane, lezbijske veze pod prijavom za bludne radnje tretirale prekršajnom prijavom (Kahlina 2013:6). Homoseksualnost je u Hrvatskoj dekriminalizirana 1977. godine⁶ (ibid.), a do značajnijeg poboljšanja položaja LGBTIQ osoba nije došlo ni nakon raspada Jugoslavije jer 1990-ih nisu postojali zakoni koji bi ih štitili od diskriminacije, marginalizacije i nasilja (Kahlina 2013:7). Glavni razlog za zanemarivanje prava LGBTIQ osoba 1990-ih ogleda se u ratu koji je za sobom donio nacionalizam i osnaživanje predrasuda prema tipičnim društvenim ulogama koje su se dodjeljivale muškarcima i ženama. Prije svega, treba napomenuti da gradnja nacionalnog identiteta podrazumijeva stvaranje razgraničenja tko smo „mi“ i tko su „drugi“, odnosno tko su ti „drugi“ od kojih se „mi“ želimo odvojiti, a tko su „drugi“ prema kojima se želi ići (Swimelar 2019:609). Tako se Hrvatska konstrukcijom svog identiteta željela udaljiti od zemalja s kojima graniči na istoku, za koje se smatralo da su „nazadne“, a približiti se onima na Zapadu, koje se držalo kao „napredne“ (Swimelar 2019:611). Kako bi to postigla, Hrvatska je nakon rata započela pregovore za ulazak u Europsku uniju, a to je ujedno značilo i prilagođavanje zakonodavstva te nekih društvenih normi. To je, između ostalog, podrazumijevalo postepeno društveno i pravno prihvaćanje LGBTIQ osoba i njihovih prava (Swimelar 2019:604). U ovom su procesu sudjelovali i aktivisti za ljudska prava koji su istovremeno s institucijama Europske unije⁷ vršili pritisak na vladu Republike Hrvatske (Butterfield 2016:29).

Gledajući kroz nacionalističku prizmu u ratnom periodu, muškarce se shvaćalo zaštitnicima žena i nacije, a za žene se smatralo da bi svoju društvenu ulogu trebale ostvariti kroz majčinstvo, odnosno da bi trebale biti nositeljice budućih generacija hrvatskog naroda (Kahlina 2013:7). Ovakva konstrukcija i povezanost nacionalizma i heteronormativnosti opravdala je homofobno ponašanje u društvu, a odstupanje od društvenih normi smatralo se devijantnim (ibid.). Nadalje, 1990-ih važnu ulogu u izgradnji hrvatskog identiteta ima i katolička crkva (Hodžić i Štulhofer 2017:59). Promjenom političkog sustava njezin društveni i politički utjecaj dobiva na snazi te ona postaje moralni autoritet po pitanju seksualnosti i rodni normi (Kahlina 2013:8) te kasnije jasno izražava svoje mišljenje o društvenim pitanjima među kojima su zdravstveni odgoju u školama, brak i obitelj, a koja su se direktno ticali i LGBTIQ osoba (Swimelar 2019:615). Crkva je 2013. godine imala važnu ulogu u

⁶ Homoseksualnost je iste godine dekriminalizirana u Sloveniji, Crnoj Gori i Vojvodini (Kahlina 2013:6).

⁷ To se odnosi na period pristupnih pregovora do 2013. godine kada je Hrvatska ušla u Europsku uniju.

organiziranju referendumu kojim je u ustav ušla definicija braka kao zajednici žene i muškarca. No svega nekoliko mjeseci kasnije lijevo orijentirana vlast donijela je Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola kojim su ipak osigurani prepoznatljivost i veća prava LGBTIQ osoba koje žive u obiteljskoj zajednici.

Istospolne zajednice u Hrvatskoj prvi su puta zakonski prepoznate 2003. godine donošenjem Zakona o istospolnim zajednicama. Tim se zakonom definiralo uzdržavanje i imovinski odnosi unutar same zajednice te se zabranjivala diskriminacija takve zajednice (Narodne novine 116/2003). Zakonom o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine 85/08, 112/12) koji je prvi put izglasan 2008. godine se „osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske“, a jamči se „zaštita od diskriminacije na osnovi (...) rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije“. Iako je na referendumu 2013. godine izglasana odluka da u Ustav Republike Hrvatske uđe da je brak životna zajednica žene i muškarca, 2014. godine donesen je Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (Narodne novine 92/14, 98/19) kojim se uređuje formalno i neformalno životno partnerstvo osoba istog spola. Tim se zakonom definiraju: osobna prava životnih partnera, odnosi vezani uz djecu, imovinski odnosi, nasljeđivanje, porezni status, status životnog partnerstva u mirovinskom osiguranju, status životnih partnera u sustavu socijalne skrbi, prava i obveze u sustavu obveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite, prava i obveze u vezi sa zapošljavanjem i radnim odnosima, pristup javnim i tržišnim uslugama te javnopravni položaj. Republika Hrvatska svojim je zakonima ostvarila veliki napredak u osiguravanju ravnopravnosti i poštivanja ljudskih prava LGBTIQ osoba, no iako doneseni zakoni djeluju progresivno, oni nisu garancija za široku društvenu prihvaćenost LGBTIQ osoba i prepoznavanje situacija u kojima ih se diskriminira na temelju njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Zbog potrebe da se promijeni društvena svijest i osigura provođenje zakona, važnu ulogu u društvu imaju LGBTIQ aktivisti.

Borba za prava LGBTIQ osoba u Hrvatskoj

Kroz aktivističko se djelovanje progovara o mnogim problemima i zapostavljenim društvenim temama. Aktivizam se u Hrvatskoj razvijao u nekoliko etapa, a Paul Stubbs (2012:11) podijelio ga je na tri vala. Prvi val aktivizma vezuje uz pojedince i grupe koji su se 1990-ih angažirali oko antiratne kampanje u Hrvatskoj. Drugi val aktivizma započinje kasnih

1990-ih pojavom stručnih nevladinih organizacija. Te nevladine organizacije bave se zagovaranjem rodne ravnopravnosti, ljudskih prava, izgradnjom mira, liječenjem trauma koje su uzrokovane ratovima 1990-ih te razvojem zajednice (Stubbs 2012:19). U ovom se periodu osnivaju LGBTIQ organizacije koje se, kao i ostale nevladine organizacije, povezuju sa sličnim europskim i međunarodnim organizacijama (Butterfield 2016:31). Stubbs (2012:22) u treći val aktivizma ubraja aktivističke inicijative koje se javljaju od 2008. godine, a koje imaju više politiziran diskurs od drugog vala. U tom se valu javlja žestoka kritika neoliberalnog kapitalizma.

Do pojačanog zagovaranja LGBTIQ prava dolazi nakon prvog Zagreb Pridea jer nakon njega s radom počinju nove udruge, inicijative, festivali i internetski portali koji se bave navedenom temom. Ovaj se razvoj organizacija i manifestacija uglavnom događa u Zagrebu i Rijeci koji su poznati kao gradovi otvoreni za različitosti, a s vremenom se takva otvorenost počela događati i u drugim dijelovima Hrvatske (Đurin 2018:86). Proces stvaranja veće vidljivosti i ravnopravnosti LGBTIQ osoba u društvu nije bio jednostavan i često je dolazilo do otpora dijela građana koji su svoje ponašanje temeljili na tradicionalnim vjerskim načelima, neinformiranosti i/ili nepoštivanju drugih ljudi. Važno je naglasiti da je to proces koji još uvijek traje jer mnoga istraživanja pokazuju da veliki broj ljudi ne poštuje LGBTIQ osobe. Jedno takvo istraživanje (Baketa, Bovan i Matić Bojić 2021:16-17) provedeno na učenicima završnih razreda srednjih škola pokazalo je da oko trećina ispitanika misli „da je homoseksualnost poremećaj ili bolest te da homoseksualne osobe ne bi trebale javno istupati zbog opasnosti od lošeg utjecaja na mlade“. Ovo je stav koji pokazuje neznanje o tome što je zapravo homoseksualnost. Nadalje, isto je istraživanje pokazalo da je skoro polovina mladih stava „da se homoseksualna orijentacija ne bi trebala javno isticati i da bi homoseksualne osobe ovaj aspekt identiteta trebale izražavati samo u privatnoj sferi“ (Baketa, Bovan i Matić Bojić 2021:17). Rezultati navedenog istraživanja pokazuju dodatnu potrebu rada s mladima kako bi ih se senzibiliziralo za pitanja ljudskih prava, prava LGBTIQ osoba i društvenu ravnopravnost. Jedno drugo istraživanje provedeno na LGBTIQ osobama pokazalo je da je zbog seksualne orijentacije njih 60% doživjelo neki oblik psihičkog nasilja (Milković 2013:33), oko 38% ispitanika pretrpjelo je seksualno nasilje (Milković 2013:35), a 17% neki oblik fizičkog nasilja (Milković 2013:38). Istraživanje je pokazalo i da je zbog svog spolnog/rodnog identiteta psihičko nasilje pretrpjelo više od trećine ispitanika, oko 19% osoba doživjelo je seksualno nasilje, a njih 8% neki oblik fizičkog nasilja (Milković 2013:40-41). Iz navedenih je podataka vidljivo da je najčešći oblik nasilja koji trpe LGBTIQ osobe psihičko nasilje, zatim seksualno

nasilje, a u najmanjem je postotku prisutno fizičko nasilje. Iako je visok postotak ljudi koji su doživjeli neki oblik nasilja, svega je njih 7,7% prijavilo nasilje policiji (Milković 2013:49).

Zagreb Pride najdugovječniji je prosvjed u Hrvatskoj koji se kontinuirano održava svake godine. Prva Povorka ponosa u Hrvatskoj održana je 2002. godine u Zagrebu, a u organizaciji su sudjelovale udruge Iskorak i Kontra. Povorku, koju je sačinjavalo oko 300 ljudi, dočekao je snažan otpor osporavatelja prava LGBTIQ osoba, a prije, tijekom i nakon Povorke fizički je napadnuto 30 osoba (Zagreb Pride 2021). Podršku prvoj Povorci ponosa pružili su političari iz tada vladajuće lijevo orijentirane vlade, a neki od njih su i sudjelovali u Povorci (Kahlina 2013:17). 2003. godine ime Povorke službeno se mijenja u Zagreb Pride te usprkos većoj policijskoj zaštiti i dalje dolazi do nasilja (Zagreb Pride 2021). Do danas najnasiljnija Povorka dogodila se 2007. godine kada je pretučeno više od 30 osoba. Te je godine bio planiran i napad molotovljevim koktelima, ali ga je policija uspjela zaustaviti. No te su se godine dogodile i neke promjene u javnom prostoru i organizaciji – na Trg bana Jelačića prvi su puta postavljene zastave duginih boja i objavljen je prvi proglas koji se od tada objavljuje uoči svakog Zagreb Pridea (ibid.). 2010. godine Zagreb Pride nije dobio dozvolu za prolazak Trgom bana Jelačića, iako su prijašnjih godina prolazili tuda. Usprkos zabrani i policiji, Povorka je prošla glavnim Trgom zato što je to mjesto od simbolične važnosti jer je Trg bana Jelačića glavni trg glavnog grada Hrvatske što znači da ono što se može događati na njemu da bi se trebalo moći odvijati i na drugim mjestima u Hrvatskoj. Nadalje, te se godine počela održavati manifestacija Tjedan ponosa (ibid.). 2011. godine u Zagreb Prideu sudjelovalo je oko 4 000 ljudi što je bio svojevrsan odgovor na nasilje na prvom Split Prideu (ibid.). No najveći Zagreb Pride održao se 2013. godine kada je bila aktualna referendumska inicijativa o ustavnoj definiciji braka, a sudjelovalo je više od 15 000 ljudi. Tada službeno ime Povorke postaje „Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride“ (ibid.). 2017. godine umjesto Tjedna ponosa počinje se održavati Mjesec ponosa⁸ čiji je zadnji i najvažniji događaj sama Povorka (ibid.). Zagreb Pride održao se i usprkos pandemiji koronavirusom 2020. i 2021. godine, no zbog propisanih mjera za javna okupljanja nije se održao u uobičajenom terminu u lipnju već u rujnu, odnosno u srpnju, a odaziv građana bio je manji. Organizatori su tražili sudionike da poštuju protuepidemiološke mjere (ZGPride 2020), a 2021. godine od sudionika su tražili da uza sebe imaju EU digitalne COVID potvrde (ZGPride, Dvadeseta Povorka ponosa 2021). Te 2021. godine održao se 20. Zagreb Pride te se prvi puta nakon 2011. godine na dan Povorke dogodilo

⁸ Mjesec ponosa (a prije toga Tjedan ponosa) je „kulturna i politička manifestacija LGBTIQ zajednice“ (Zagreb Pride 2021) tijekom koje se održavaju predavanja, radionice, projekcije filmova te glazbeni i drugi kulturni programi.

nekoliko slučajeva fizičkih i verbalnih napada u raznim dijelovima grada (ZGPride, Prvi put u deset godina provala homofobnog nasilja 2021).

Povorke ponosa u Europi postale su jedan od najvažnijih događaja kojima se želi ukazati da su LGBTIQ osobe još uvijek marginalizirane u društvu te da se kontinuirano treba raditi na poboljšanju njihovih prava i položaja u zajednici (Kahlina 2013:15-16). Iako je glavni razlog za organizaciju Zagreb Pridea veća vidljivost LGBTIQ osoba i njihovo ostvarivanje svih građanskih prava, tijekom Povorke se zahtjeva ravnopravnost i ostalih marginaliziranih skupina te poboljšanje društvenih i političkih prilika (Bertoša i Antulov 2012:785). Prema tome, na Prideu se često naglašava potreba za „tolerancijom, solidarnosti, poštivanjem različitosti, obrazovanjem, vladavinom zakona i sekularizacijom“ (ibid.). No Povorke ponosa nisu isključivo događaji na kojima se prosvjeduje, već i trenuci u kojima se slavi različitost i potiče način života u kojem se prihvaća vlastiti i tuđi identitet.

Iz teorije u praksu

Kako bi se razumio trenutni položaja LGBTIQ osoba u Hrvatskoj, važno je poznavati zašto je u prošlosti započela borba za njihova prava, ravnopravnost i vidljivost u društvu te zašto ona još uvijek traje. Kako ta borba podrazumijeva djelovanje kojim se žele promijeniti neki zakonodavni okviri i dijelovi kulture koji LGBTIQ osobe diskriminiraju i marginaliziraju, osobe uključene u tu borbu djeluju kroz aktivizam. Aktivizam podrazumijeva raznolike taktike čija primjena ovisi o tome kome se aktivisti obraćaju te što točno žele postići. Predstavljanje svih prethodno navedenih teorijskih okvira i kratkih povijesnih pregleda bitno je zbog potpunijeg razumijevanja Zagreb Pridea i osoba koje u njemu sudjeluju. Zagreb Pride oblikovan je diskurzivno i praksama zauzimanja javnog prostora čime se uspostavlja dijalog s političarima i građanima, ali i protestira i suprotstavlja određenim društvenim normama. Takve prakse Povorke ponosa predstavljaju aktivizam kao demonstraciju alternativne stvarnosti, odnosno predstavljanje mogućih oblika ponašanja koji još uvijek nisu društveno normalizirani i prihvaćeni, ali je cilj aktivista da to postanu. Aktivisti su glavni akteri svakog aktivističkog čina, a njihova odluka za takvim oblikom djelovanja kompleksna je i ovisi o više faktora. Kako bi se dobio uvid u te složene razloge zašto se pojedinci odlučuju na LGBTIQ aktivizam u obliku Povorke ponosa, u nastavku je rada analizirano sedam dubinskih intervjua napravljenih s kazivačima i kazivačicama koji su sudjelovali u Zagreb Prideu.

Metode istraživanja

LGBTIQ aktivizam kompleksna je tema kojoj se može i treba pristupiti iz više različitih kuteva. Kako bi se što bolje razumio Zagreb Pride, kao prosvjed koji se kontinuirano organizira u Zagrebu od 2002. godine, i dobila njegova što cjelovitija slika, u ovom je radu korišteno nekoliko metoda istraživanja. Analiza diskursa korištena je kako bi se utvrdio kontekst u kojem se događaju Povorke ponosa. Taj se kontekst iščitava iz proglašenja koji se objavljuju neposredno prije Zagreb Pridea, a koji tematiziraju najvažnije društvene i političke probleme kojima su neposredno zahvaćene LGBTIQ osobe. Nadalje, provedeno je promatranje sa sudjelovanjem kako bi se iz prve ruke vidio sam tijek Zagreb Pridea te što bolje razumjelo kazivače koji su kroz polustrukturirane intervjuje govorili o vlastitim iskustvima tijekom Povorke, ali i osjećajima koje vežu uz ovaj događaj.

Diskurs je jezik svojstven nekoj određenoj skupini ili društvenom području pa tako na primjer postoje politički diskurs, znanstveni diskurs, književni diskurs i sl. Diskurs je i način na koji se tumači pogled na svijet (Fairclough 2010:87). Analiza diskursa proučava jezik kao društvenu praksu što znači da analizom teksta⁹ pokušava objasniti društvene odnose, a osim samog teksta, važnost pridaje i kontekstu u kojem je on nastao (Wodak 2001:1). U kritičkoj analizi diskursa do izražaja dolaze tri koncepta – moć, povijest i ideologija, a koji svojim pojavljivanjem u diskursu otkrivanju odnos između različitih društvenih skupina (Wodak 2001:3). U kritičkoj analizi diskursa najpoznatija su tri pristupa: sociokognitivni, dijalektičko-relacijski i diskursno-povijesni, a u ovom će se radu koristiti sociokognitivni pristup. Sociokognitivni pristup kritičke analize diskursa polazi od toga da su diskurs i društvene strukture različite prirode, ali da se međusobno mogu povezati kognicijom (Van Dijk 2015:64). To znači da osoba na temelju svog svakodnevnog iskustva u određenom društvu može shvatiti i interpretirati diskurs nastao u tom društvu. No tu postoje razlike i između samih članova društva jer je osim kolektivnog iskustva zajednice bitno i individualno iskustvo koje također nosi određenu razinu razumijevanja.

U ovom je radu korištena i metoda promatranja sa sudjelovanjem kojom se pokušalo zahvatiti socijalnu realnost, odnosno prakse vezane uz Povorke ponosa kao u prostoru otjelovljena društvena događaja. Promatranje sa sudjelovanjem više je od čistog motrenja određenog događaja. Sudjelovanje u tom događaju omogućuje istraživaču da se stavi u poziciju

⁹ Tekst u ovom kontekstu označava diskurs koji može biti i u usmenom i u pisanom obliku.

osobe koja je normalno dio tog događaja, shvati odnose koji dovode do tog događaja, ali i koji ga održavaju (Atkinson 2017:77). Ova je metoda važna zato što istraživač ne prati samo ono što se događa u okolini, već i što se dešava njemu tijekom tog događaja (Atkinson 2017:78), odnosno dovodi do iskustvenog razumijevanja jer se kroz ponašanje, emocije i stavove stvara razumijevanje događaja (Potkonjak 2014:70). Na ovaj se način dobiva detaljnije shvaćanje događaja jer se samo promatranjem ili intervjuima s kazivačima mogu previdjeti neki detalji koji u nekim situacijama mogu značajno pridonijeti razumijevanju proučavanog događaja. Također, kazivači mogu u intervjuima izostaviti neke informacije ako procijene da one nisu bitne (Atkinson 2017:78), ali one isto tako nekome tko nema isto iskustvo kao kazivač mogu biti u potpunosti nerazumljive.

U svrhu rada konzultirano je sedmero sugovornika i sugovornica koji su svojim življenim iskustvom pridonijeli razumijevanju aktivizma kao prakse borbe za promijene društvenih normi i zakonodavstva. S njima su provedeni kvalitativni intervjui čiji se protokol vodio sljedećim istraživačkim pitanjima: koja je motiviranost aktivista za djelovanjem u Zagreb Prideu, koje osjećaje vežu uz sudjelovanje u Povorci i koje značenje pridaju Zagreb Prideu. Cilj istraživačkih pitanja bio je da odgovore na osnovni istraživački problem, a to je što odlikuje aktiviste koji sudjeluju u Zagreb Prideu.

Kvalitativni su intervjui metoda istraživanja koja se, prije svega, koristi kako bi se od kazivača dobile opisne informacije, odnosno kako bi oni ispričali svoju priču o određenoj temi (Atkinson 2017:71). Polustrukturirani intervjui nemaju striktno određen slijed tema i pitanja, već se to spontano određuje ovisno o tijeku razgovora (Potkonjak 2014:72). Cilj polustrukturiranih intervjua jest razumjeti svakodnevicu iz perspektive kazivača te kasnije kroz interpretaciju pridodati značenja opisanim fenomenima (Kvale i Brinkmann 2009:27). Kod ovaj tipa intervjua, bitno je, osim prikupljanja nekih pomalo faktografskih podataka, od kazivača saznati što stoji u pozadini toga što pričaju, zašto i na koji način je došlo do toga što govore, ali i kako oni sami o tome razmišljaju i kako to interpretiraju (Potkonjak 2014:72).

Zagreb Pride u diskurzivnoj formi

Proglas je “manifest koji definira temu ili problem koji se Povorkom ponosa želi istaknuti te godine“, a kontinuirano se u sklopu Zagreb Pridea objavljuje od 2007. godine (Zagreb Pride 2021). Proglasi koji se objavljuju neposredno prije svake Povorke ponosa te

čitaju kao dio njezinog programa važni su za razumijevanje političke i društvene situacije u kojoj se sama Povorka održava. U njima se organizatori osvrću na događaje koji su se dogodili u proteklih godinu dana, a koji su utjecali, prije svega, na LGBTIQ osobe, ali i ostale članove društva koji su se našli u potlačenom položaju. Proglasi su izravan način na koji se aktivisti obraćaju drugima koji tek trebaju razumjeti položaj u kojem se nalaze LGBTIQ osobe te tako kod njih pokušavaju razviti svijest o problemima i značenju Zagreb Pridea. U nastavku ću razmotriti sedam proglašenja koji su objavljeni u sklopu Zagreb Pridea od 2015. do 2021. godine. Glavni ću fokus usmjeriti na naslov i sadržaj proglašenja, odnosno na objašnjavanje događaja na koje se referiraju proglašenja te interpretaciju njihovog sadržaja.

Proglas 2015. godine

„PROGLAS

Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2015 “Za antifašizam – bez kompromisa!”

Što je postala Hrvatska danas?

Dugovi, krediti i deložacije.

Napadi na reproduktivna prava i šovinizam.

Razbijanje ćirilčnih ploča, vojni rokovi i kvazi-patriotizam.

Šator.

Ovo nije stvarnost kakvu želimo, nego kakvu zajednički moramo mijenjati!

Mi smo lezbe, mi smo pederi, mi smo bi, mi smo trans, mi smo queer, mi smo sto drugih stvari uz to i mi nismo zadovoljni ovim stanjem u državi! Ovdje smo zajedno jer ovo nije samo Povorka ponosa – ovo je najveći politički prosvjed u Hrvatskoj.

Došli smo ovdje odlučno i glasno poručiti da nikada nismo bili jači i da nas ne mogu uplašiti, ušutkati niti razjediniti. Od svojih ideala ne odustajemo!

Dok postoje oni koji neumorno zazivaju ratove, postojat ćemo i mi da se borimo za društvo mira, suživota i solidarnosti.

Dok vladaju pohlepa za moći i profitom, stajat ćemo snažno u obrani svojih javnih dobara, okoliša i blagostanja.

Dok mole ispred bolnica i pokušavaju nam oduzeti naše slobode, bit ćemo tu da očuvamo pravo na izbor i autonomiju.

Dok truju javnost govorom mržnje protiv svega što je drugačije, naši glasovi orit će se

u obranu otvorenog društva i demokracije.

Ne smijemo se prepustiti osjećaju apatije i cinizma. Pasivnost i skretanje pogleda luksuz su koji si više ne možemo priuštiti jer sve nas tlače iste strukture moći.

Moramo ih zaustaviti u daljnjem političkom, ekonomskom i moralnom razaranju našega društva. Naša ljudska prava moraju biti neotuđiva. Na njima više nitko neće raditi kompromise radi vlasititih, sebičnih interesa!

Danas skidamo ružičaste naočale i krećemo u borbu, izlazimo van i marširamo ulicama. Danas se ne autamo samo kao LGBTIQ – danas se autamo kao građanke i građani koji neće mirno stajati i šutke gledati kako se kotač povijesti okreće unazad. Autamo se kao feministkinje, autamo se kao antifašisti, autamo se kao protivnici klerikalne desnice, autamo se kao borkinje za radnička prava.

Oснаživanjem široke fronte unutar koje djelujemo, želimo buditi nadu u to da su promjene ipak moguće. Ali ako želimo pravu borbu, a ne onu s vjetrenjačama, morat ćemo se više povezati. Morat ćemo biti glasnije, hrabrije i vidljivije! Odgovor radikalizaciji i mržnji mora biti zajednički glas široke i ujedinjene progresivne fronte! Odavno smo sišli s margina i na njih se ne vraćamo. Pokažimo im koliko nas ima, jer mi smo snaga ovog društva!

Pokrenimo se i djelujmo!

Za solidarnost i demokraciju, za sestrinstvo i jednistvo, za lezbijstvo i kvirstvo!

Za antifašizam – bez kompromisa!“ (ZGPride 2015)

Antifašizam – jamstvo za ostvarenje ljudskih prava

Naslov proglasa „Za antifašizam – bez kompromisa“ (ZGPride 2015) odmah daje do znanja koja je temeljna ideološka vrijednost aktivista, a to je antifašizam. Sama konstrukcija naslova pokazuje izravnost i ozbiljnost u borbi protiv svega što je u suprotnosti s načelima antifašizma, a to su nepoštivanje ljudskih prava i različitosti. Proglas započinje kratkim nabrojanjem pojmova koji su vezani uz glavne političke probleme iz druge polovice 2014. i prve polovice 2015. godine. To su problemi otplaćivanja kredita u švicarskim francima (Me.M. 2015), promjenjive kamate zbog čega je dio građana otplaćivao bankama puno veći iznos kredita nego što je on bio ugovoren, deložacije (R.I.C/T.T./Hina 2015) uzrokovane hipotekarnim kreditima, smanjena reproduktivna prava (Pauček Šljivak 2015) do kojih dolazi zbog priziva savjesti liječnika i utjecaja Crkve koji se protive abortusu, skidanje i razbijanje ćirilčnih ploča u Vukovaru (Al Jazeera 2020), rasprave o ponovnom uvođenju obaveznog vojnog roka za sve vojno sposobne muškarce (Vojković 2015) i prosvjed branitelja (Hina 2015)

ispred Ministarstva hrvatskih branitelja koji je trajao od listopada 2014., a tijekom kojeg je bilo nekoliko ekscesa. Nakon ovog kratkog nabiranja, proglas se nastavlja u drugačijem tonu jer se ističe da to nije svakodnevnica koju oni žele, već koju su spremni zajednički mijenjati. Zatim se otkriva tko su to „mi“ koji traže promjene. To su osobe koje jasno stoje iza toga da su homoseksualci/ke, biseksualci/ke, trans ili queer, ali to nije jedino što čini njihov identitet jer kao pojedinci, svatko od njih posjeduje još nekoliko uloga u društvu. Ono što je njima u ovom kontekstu najvažnije jest da nisu zadovoljni općim stanjem u zemlji i to su došli pokazati u Povorci ponosa jer je Zagreb Pride „najveći politički prosvjed u Hrvatskoj“ (ZGPride 2015), a oni imaju svoje ideale za koje su se spremni boriti bez obzira na sve. Oni se zalažu za mir i skladan život u društvu, brigu za okoliš i javna dobra, slobodu odlučivanja svake osobe o osobnim pitanjima te demokraciju i društvenu otvorenost prema različitostima, a protiv svega što je u suprotnosti s navedenim, spremni su se ustrajno boriti i suprotstavljati. Pozivaju na aktivno suprotstavljanje politikama koje su već ugrozile ljudska prava pojedinih skupina jer postoji opasnost da ti isti koji su tog trenutka na poziciji moći nekad u budućnosti neće poštivati ljudska prava nekih drugih skupina. U znaku te borbe, aktivisti izlaze na ulice u Povorci te traže promjene u društvu. Te promjene ne traže isključivo kao LGBTIQ osobe, već kao građanke i građani, odnosno kao feministkinje, antifašisti, protivnici uplitanja Crkve u politiku te aktivisti za radnička prava. Upravo zato što smatraju da je u ovoj borbi protiv postojećeg sistema zahvaćen veliki broj ljudi, ohrabruju na zajedničko djelovanje protiv radikalizacije i mržnje.

U proglasu se ističu društveni problemi koji su posljedica loših politika, desničarske radikalizacije i militarizacije društva te pojačanog utjecaja Crkve kao moralnog autoriteta. Sve to dovelo je do nepoštivanja različitosti i ugroze ljudskih prava onih skupina koje se nisu slagale s glasnim zagovarateljima radikalne, militarizirane i klerikalne politike. Iako je Zagreb Pride prije svega prosvjed koji zahtjeva veća prava i prepoznatljivost LGBTIQ osoba, ovaj je put Povorka svjesno iskorištena kao prosvjed kojim se traži ustrajna borba protiv društvenih i političkih svjetonazora koji marginaliziraju više društvenih skupina, a aktivistima nije bitno je li ta marginalizirana i potlačena skupina isključivo LGBTIQ zajednica jer ako se stigmatizira jednu skupinu i uskraćuju njihova prava, to se lako može dogoditi i nekoj drugoj skupini. Iz proglasa se vidi da su ta druga ugrožena skupina žene kojima se želi ukinuti pravo o samostalnom odlučivanju po pitanju trudnoće. Zato aktivisti naglašavaju da oni nisu isključivo LGBTIQ osobe jer kao pripadnici/e društva imaju različite uloge zbog kojih također mogu biti marginalizirani. To je razlog zbog kojeg traže da im se što više građanki i građana pridruži u glasnoj i hrabroj borbi protiv društveno-političke situacije, a to rade pozivajući se i na

antifašizam kao ideologiju koja se suprotstavlja neravnopravnosti i kršenju ljudskih prava, odnosno svemu onome što je u navedenom trenutku prisutno u društvu.

Proglas 2016. godine

„PROGLAS

Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2016. za obranu izborene slobode svih nas

“Još Hrvatska ni’ propala!”

Pozivamo SVE da se okupimo na 15. Prajdu i učinimo ga najvećim do sada. Vrijeme je da obranimo stečena prava i osobne, građanske slobode svih ljudi u Hrvatskoj. Vrijeme je da zajedničkom borbom svakim danom doprinesemo stvaranju otvorenog društva temeljenog na solidarnosti, demokraciji, društvu različitosti, ljubavi i prihvaćanja.

Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride ove godine održat će se u jeku napada na izborne slobode svih nas građanki i građana Republike Hrvatske. Postoji stvarna prijetnja da se brojna postignuća koja smo izborili/e kroz proteklih 15 godina javnog i otvorenog zalaganja za LGBTIQ ljudska prava, obezvrijede ili ponište.

Svaka osoba koja je barem jednom bila na Prajdu pozna onaj neopisivi osjećaj slobode, sreće, hrabrosti i ponosa koji osjećamo dok koračamo u Povorci ponosa. Neka cijelo naše društvo postane uistinu slobodno i sretno! Neka cijelo naše društvo bude kao Prajd!

- Mi želimo i tražimo slobodu za sve žene – da nastavimo same donositi odluke o svojem tijelu – bez zabrana, bez straha i srama!
- Mi želimo i tražimo slobodu za sve medije, posebno javne i neprofitne – da radimo, pišemo, stvaramo bez straha od cenzorskih škara s Markovog trga ili Kaptola, slobodno od svakog pritiska, cenzure i autocenzure.
- Mi želimo i tražimo stvarnu slobodu govora – da svatko o javnim osobama i institucijama može odgovorno i kritički govoriti – bez straha od nasilja i institucionalnih pritisaka za izgovorenu riječ!
- Mi želimo i tražimo slobodu za sve trans i rodno varijantne osobe – da se slobodno možemo kretati kuglom zemaljskom kao i sva druga bića, da

samostalno biramo vlastiti spolni i rodni identitet i da samostalno donosimo sve odluke o vlastitom tijelu!

- Mi želimo i tražimo stvarnu slobodu za sve LGBTIQ osobe, životne partnere i životne partnerice, vjenčane ili nevjenčane – da živimo slobodno, sigurno i sretno – kao da je Prajd svaki dan!
- Mi želimo i tražimo slobodu za sva hrvatska javna sveučilišta – da budu i ostanu slobodna i autonomna – i bez boga i bez gospodara!
- Mi želimo i tražimo punu slobodu udruživanja i samoorganiziranja građanki i građana Republike Hrvatske – želimo slobodno, civilno i sekularno društvo – a ne militarističko i klerikalno!
- Mi želimo i tražimo slobodno kretanje za sve ljude koji bježe od gladi, siromaštva i rata– želimo društvo solidarnosti i uvažavanja različitosti – ne društvo bodljikavih žica, podjela i bešćutnosti prema izbjeglicama!
- Mi želimo i tražimo da svi radnici i radnice ove zemlje imaju više slobodnog vremena za svoje kreativne potencijale, za kulturu, obrazovanje i obitelj. Sloboda radništvu, a ne kapitalu!

Prije 15 godina, dok su nas pokušavali ušutkati suzavcem, poslana je jedna jednostavna poruka: nikada više povratak u tišinu! Od danas moramo živjeti tu poruku svakoga dana. Ni milimetra svoje slobode ne damo! Gradimo zajedno društvo u kakvom želimo živjeti! Još nije kasno.

Još Hrvatska nije propala – dok je različitosti, dok je tjelesne autonomije, dok je sekularnosti, dok je antifašizma, dok je slobode!

Prajd je za sve nas – dok nam živo srce bije!

Još Hrvatska ni' propala!

11. lipnja 2016. u 15 sati

Rooseveltov trg

#Mimara“ (ZGPride 2016)

Pride za sve, svi za Pride

Naslov proglasa ima izrazitu domoljubnu notu jer je „Još Hrvatska ni' propala“ jedna od najpoznatijih hrvatskih budnica. Iako je funkcija budnica da ožive nacionalne osjećaje, proglas svojim sadržajem to čini na malo drugačiji način. U proglasu se ističu društveni problemi i

zahtijevaju promjene, a u borbu za te promjene pozvani su svi, što znači da za sudjelovanje u Povorci nije presudna nečija seksualna orijentacija niti rodno izražavanje. Razlog tomu je što se u nastavku proglasa poziva na obranu prava i sloboda koje svi građani Hrvatske već posjeduju, ali i borbu za dodatnu inkluzivnost i demokratičnost društva. Upravo taj poziv ispunjava svrhu budnice jer se traži veća uključenost svih ljudi u stvaranje društvenog i političkog ozračja koje pogoduje svim stanovnicima Hrvatske. Autori proglasa upozoravaju da se Zagreb Pride održava u nesigurnom i neizvjesnom ozračju jer zbog društveno-političkih događaja postoji prijetnja da se već ostvarena prava LGBTIQ osoba smanje ili dokuju, čime bi se poništio sav trud aktivista koji su se proteklih 15 godina borili za ta prava. Jedno od tih postignuća aktivista su i same Povorke ponosa na kojima sudionici osjećaju potpunu „slobodu, sreću, hrabrost i ponos“ (ZGPride 2016), odnosno osjećaje koje bi, po njima, svatko u društvu trebao osjećati svakodnevno. Zato izražavaju želju da bi društvo trebalo biti kao Pride. Nakon ovog uvodnog dijela proglasa, slijedi devet želja i zahtjeva koji se ne odnose samo na potrebe, prava i slobode LGBTIQ osoba, već i ostale ugrožene društvene skupine. Prvo traže slobodu za žene kako bi mogle samostalno i bez ikakvog straha ili stida odlučivati o svome tijelu, a to se u ovom kontekstu najviše odnosi na odluku o prekidu trudnoće. Zahtjev se veže uz tada aktualan problem abortusa, odnosno dovođenje u pitanje njegove legalnosti. Zatim se traži sloboda medija (Tarabochia 2016) i općenito sloboda govora jer je postojala opasnost od pritiska, nasilja i cenzure i to naročito od strane političara ili Crkve. U ovom je periodu došlo do povećanog broja sudskih tužbi javno istaknutih osoba protiv novinara i njihovih medijskih kuća čime se htjelo utjecati na novinarsko izvještavanje i informiranje javnosti. Potom slijedi dio proglasa koji je izravno vezan uz LGBTIQ osobe. Posebno je skrenuta pažnja na trans i rodno varijabilne osobe u čije se ime traži da imaju veću samostalnost pri odlučivanju o svom spolnom i rodnom identitetu i o svom tijelu te da bez straha da će ih netko napasti mogu prošetati ulicom, a bez da moraju prikrivati tko su. Za ostale LGBTIQ osobe (pogotovo one koje su sklopile životno partnerstvo), zahtjeva se sloboda i sigurnost kao što je ona koja se osjeća na samoj Povorci. Nakon toga, nastavljaju se zahtjevi koji se ne tiču isključivo LGBTIQ osoba. Traži se autonomija svih hrvatskih sveučilišta, odnosno da se vlast ne upliće u rad sveučilišta. No istovremeno se traži i sloboda od pojedinaca koji zbog vlastitih interesa nanose štetu sveučilištu (Jarić Dauenhauer 2016). Kada zahtijevaju da sveučilišta budu „i bez boga i bez gospodara“ (ZGPride 2016) to se odnosi na pokušaj nametanja nedovoljno definirane suradnje između Filozofskog fakulteta i Katoličko bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, a zbog koje je postojala opasnost da bi se studenti Filozofskog fakulteta tijekom studiranja i traženja zaposlenja mogli naći u nepovoljnom položaju naspram studenata s Katoličko bogoslovnog

fakulteta. U svojim se zahtjevima aktivisti referiraju i na migrantsku krizu (Zrinjski 2016) te ignoriranje iste od strane nekih država koje su postavljale bodljikavu žicu na granice kako izbjeglice ne bi mogle ući na njihov teritorij. Naznačuju i problem netrpeljivosti i društvenog odbacivanja tražitelja azila u Hrvatskoj. Na kraju izražavaju želju da se poslodavci više usmjere na radnike i zadovoljavanje njihovih osobnih potreba nego na ostvarivanje većeg kapitala. Proglas se završava kombinacijom stihova budnice „Još Hrvatska ni propala“ i himne „Lijepa naša domovino“ te vizijom kako bi Hrvatska trebala biti društveno-politički uređena, a da ne propadne. Prema tom viđenju, Hrvatska neće propasti sve dok se poštuju različitosti, pravo na odlučivanje o vlastitom tijelu, sekularnost, antifašizam i sloboda. Na početku proglašenja govori se o tome kakav je osjećaj sudjelovati u Povorci ponosa, a na kraju da su ti osjećaji i borba za bolje društvo nešto što pripada svim ljudima „dok nam živo srce bije“ (ZGPride 2016).

Proglas 15. Povorke ponosa donosi zahtjeve koji su usmjereni na veći dio građanstva u Hrvatskoj, a ne isključivo na LGBTIQ zajednicu. Razlog tome jest višestruk. LGBTIQ osobe često su na margini društva i zbog tog iskustva suosjećaju i žele pomoći ostalim marginaliziranim osobama u društvu da steknu bolje uvjete za život. Ova se motivacija temelji na percipiranju situacije nepravednom i želji da se na nju djeluje (Buyantueva 2020:4) Drugi razlog jest i taj što LGBTIQ osobe nisu pripadnice isključivo LGBTIQ zajednice, već su to i žene kojima se uskraćuje pravo na tjelesnu autonomiju, to su osobe koje rade u medijima, koje su dio sveučilišnog sustava, koje rade s izbjeglicama, koje traže svoja radnička prava i koje su na još mnogim drugim pozicijama u društvu, a koje su na neki način ugrožene zbog trenutnih društvenih i političkih okolnosti. Korištenjem stihova iz hrvatske himne i budnice na završetku proglašenja daje se do znanja da su LGBTIQ osobe dio hrvatskog društva i da ga žele graditi na temelju principa kojima će se poštivati sloboda, ljudska prava, različitosti i sekularnost.

Proglas 2017. godine

„PROGLAS

Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2017

“Slobodan život počinje ponosom!”

Mi smo trans, mi smo queer, mi smo interspolne, mi smo biseksualne, mi smo lezbijke i mi smo gejevi, mi smo cijelo bogatstvo identiteta. Tu smo i ne idemo nikuda.

Tu smo da prkosimo ideji da postoje muška i ženska tijela, i muške i ženske uloge. Mi kažemo: postoje ljudska tijela, a svoju ćemo ulogu u ovom društvu definirati same. Tu smo da poručimo da su naša iskustva i identiteti stvarni i vrijedni.

Tu smo i da prkosimo ideji da seksualnost mora biti u službi reprodukcije. Naša tijela nisu tu da opslužuju! Izborit ćemo da seksualnost bude prostor slobode i užitka.

NEĆETE NAS DISCIPLINIRATI. NEĆETE NAS STAVLJATI NA MJESTO. Ne pristajemo na represivni režim koji se pokušava nametnuti.

Zahtijevamo tjelesnu autonomiju, slobodu seksualnosti te društveno i pravno priznanje rodnog identiteta.

Jer slobodan život počinje kad nam je osigurana egzistencija, kad smo slobodne od nasilja, kad same odlučujemo o svom tijelu i slobodno se rodno izražavamo, kad živimo u zajedništvu s drugim ljudima, kad smo solidarne, kad smo hrabre.

Kako bismo slobodno živjele svoj život, potrebni su nam primjereni i stabilni materijalni uvjeti. Potrebno je da imamo riješeno stambeno pitanje, da imamo pristup obrazovanju, zdravstvu, te sigurnom i dostojanstvenom zaposlenju. Kao LGBTIQ osobe izložene smo većem riziku od beskućništva, većem riziku nezaposlenosti i većem riziku siromaštva u starijoj dobi. Mi želimo promjenu.

Zahtijevamo da se socijalna prava temelje na potrebama pojedinke i pojedinca, a ne na formi obitelji i zajednice u kojoj se živi.

Zahtijevamo da nam život ne ovisi o našem položaju na tržištu rada ili na podršci obitelji.

Mlade LGBTIQ osobe odrastaju u neprijateljskom i nasilnom okruženju. Nemaju podršku u svojim školama i ovise o obiteljima koje ih često ne prihvaćaju, a sigurnih prostora za njih nema.

Zato zahtijevamo da se osigura slobodan i siguran život za sve mlade – život slobodan od zlostavljanja u obitelji i u školi.

Slobodan život znači i slobodu od nasilja. Ne pristajemo da se nasilje kojemu smo svakodnevno izložene relativizira od strane vlasti i institucija, ne pristajemo na paljenja naših zastava, na gušenje suzavcima, na zlostavljanje u školama i na našim radnim mjestima.

Zahtijevamo da se zločini iz mržnje prema LGBTIQ osobama efikasno procesuiraju i kažnjavaju; da nas se prestane proganjati po ulicama naših gradova, prijetiti nam i ponižavati nas.

Odlučno poručujemo da nećemo okrenuti i drugi obraz.

Zahtijevamo društvo solidarnosti u kojemu će svatko reagirati pri svjedočenju siromaštvu, nasilju i diskriminaciji prema bilo kome. Prema umirovljenicama i umirovljenicima, prema Romima i Romkinjama, svim nezaposlenima i zaposlenima na određeno, prema seksualnim radnicama i radnicima kojima to nije bio slobodan izbor, osobama s invaliditetom, kućanicama, migrantkinjama, osobama koje žele siguran i besplatan pristup pobačaju.

Tu smo da kažemo da je nas koje se borimo za slobodu i jednakost puno više od onih koji se zalažu za nejednakost i hijerarhije. Ta šačica moćnica i konzervativaca nam ne može ništa. NEĆETE RAZDVOJITI naše zajednice, naša prijateljstva, naše obitelji, naše drugarstvo.

SLOBODAN ŽIVOT POČINJE PONOSOM

ŽIVIO PRAJD!

Slobodan život počinje ponosom!

10. lipnja 2017. u 15 sati

Rooseveltov trg

Mimara“ (ZGPride 2017)

Od tjelesne autonomije i sigurne egzistencije do slobode

Proglas 16. Povorke ponosa započinje nabranjem raznih identiteta koji čine LGBTIQ zajednicu te izjavom „tu smo i ne idemo nikuda“ (ZGPride 2017) kojom se na samom početku daje do znanja da LGBTIQ osobe stoje iza toga tko su, odnosno svog identiteta i da su dio ovog društva. Zbog toga što su dio društva, LGBTIQ osobe žele rušiti društvene norme koje im se nameću i od toga ne namjeravaju odstupiti. One se suprotstavljaju konceptu postojanja muškog i ženskog tijela, odnosno muške i ženske uloge jer smatraju da postoji jedno tijelo, a to je ljudsko tijelo te da su ostale kategorije nepotrebne. Također smatraju da svaka osoba treba sama definirati svoju društvenu ulogu. Suprotstavljaju se i ideji da seksualnost treba koristiti isključivo u svrhu reprodukcije, već da bi ona trebala služiti slobodi i užitku. Izričito se protive

nametanju određenih rodni oblika ponašanja i zahtijevaju „tjelesnu autonomiju, slobodu seksualnosti te društveno i pravno priznanje rodnog identiteta“ (ZGPride 2017). Navedeni se zahtjevi odnose na životne segmente koji su podložni određenim društvenim normama, ali, kako navode, kada bi svaki pojedinac mogao djelovati unutar tih kategorija onako kako želi, tek bi onda dosegli slobodu. Iako se u dosadašnjim proglasima tražila jednakost LGBTIQ osoba s ostalim pripadnicima društva, u ovom se dijelu traži priznavanje različitosti. Odnosno, traži se prestanak nametanja heteronormativnosti i prihvaćanje postupanja s vlastitim tijelom i izražavanja identiteta onako kako pojedinci žele. No osim slobode unutar društvenih kategorija, u proglasu se ističe i potreba za sigurnom egzistencijom, a koja se postiže dostupnim obrazovanjem i zdravstvom, sigurnim mjestom za stanovanje te zaposlenjem. Naglašena je važnost ovih egzistencijalnih čimbenika zbog povećanog rizika od beskućništva, nezaposlenosti i siromaštva, kako u mlađoj, tako i u starijoj dobi LGBTIQ osoba. Glavne uzroke nesigurnih egzistencijalnih uvjeta, aktivisti vide u nasilju i nesigurnom okruženju u obitelji, školi i na radnom mjestu, tj. od strane osoba s kojima su LGBTIQ osobe svakodnevno okružene ili s kojima žive. To je okruženje iz kojeg je teško otići zbog potrebe za smještajem, obrazovanjem i zaposlenjem, a zbog inferiornog položaja LGBTIQ osoba potrebno je mnogo napora kako bi se to nasilje zaustavilo. Osim navedena tri mjesta, zločini iz mržnje događaju se u mnogim svakodnevnim situacijama i razinama društva – vlast i institucije osnažuju homofobno ponašanje, uništavaju se simboli, tj. zastave LGBTIQ zajednice i izvršavaju se napadi suzavcima u klubovima u kojima se pretežno okupljaju LGBTIQ osobe (I.D. 2017). Zato aktivisti traže sigurni prostor za one koji bježe od zlostavljanja te procesuiranje i kažnjavanje zločina iz mržnje. Na kraju se zahtijeva društvena solidarnost na temelju koje bi ljudi reagirali na svaki oblik nasilja i diskriminacije upućen prema bilo kome. Ovaj je zahtjev širi od problema s kojima se suočavaju LGBTIQ osobe i odnosi se na druge (Romi, umirovljenici, nezaposleni, prekarni radnici, seksualni radnici, osobe s invaliditetom, kućanice, migranti, osobe koje traže siguran i dostupan pobačaj) koji zbog svog identiteta ili nekih životnih okolnosti žive u nesigurnim uvjetima zbog čega su djelomično ili u potpunosti zanemareni članovi društva, a time i marginalizirani te se za njih također treba založiti. Iako je navedeni zahtjev upućen društvu, nije navedeno što je točno potrebno poduzeti kako bi se on ostvario.

U proglasu se pojmu slobode pristupa na dva načina koji se međusobno isprepliću. Prvo se govori o slobodi od društvenih normi koje se nameću, a potom o slobodi od egzistencijalne ugroženosti. Kroz sam naslov proglaša „Slobodan život počinje ponosom“ ustanovljuje se da

je prvi korak k toj slobodi prihvaćanje samog sebe i vlastitog identiteta te život prema vlastitim željama. Tu se javlja problem društvenog i institucionalnog neprihvatanja takvog načina života koje potom može dovesti do nasilja, diskriminacije i nesigurnosti. Zbog toga su zahtjevi iz proglašenja usmjereni na dva ključna faktora – društvo i vlast. Od društva se traži da postane solidarnije prema svim ugroženim društvenim skupinama, a od vlasti se zahtijeva da pomogne u ostvarivanju egzistencijalne sigurnosti efikasnim procesuiranjem i kažnjavanjem zločina iz mržnje te stvaranjem sigurnog prostora za obrazovanje, rad, stanovanje i zdravstvenu njegu. Ostvarivanjem navedenih zahtjeva došlo bi do trenutka u kojem bi LGBTIQ osobe osjećale potpunu slobodu i mogućnost da počnu živjeti ispunjen život kao ravnopravni članovi društva.

Proglas 2018. godine

„PROGLAS

Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2018

“Da nam živi, živi rod!”

Mi, što već 16 godina svakog lipnja ponosno koračamo Zagrebom, i ove godine glasno pozivamo zajednicu, sve prijateljice i prijatelje, podržavatelje i podržavateljice da nam se priključe u hrabroj, veseloj i bučnoj 17. Povorci ponosa LGBTIQ osoba i obitelji, najvećem prosvjedu za ljudska prava u Hrvatskoj i da zajedno jasno poručimo: Van iz naših gaća!

Ovogodišnja Povorka ponosa ponovno se održava u jeku napada na žene, na transrodne osobe, na obitelj i djecu, na manjine, napada na sve aspekte rodne i drugih različitosti i raznolikosti. Političari, ministri i matičari, samozvani stručnjaci i stručnjakinje, klerikalci i klerikalke, skupljači potpisa, biskupi, svećenici, popovi i vračevi i ove godine ismijavaju i trivijaliziraju naše identitete i tijela. Prvo su nam ušli u domove, onda su nam ušli u krevete, a sada nam vire u gaće. Van iz naših gaća!

Živimo stvarnost u kojoj zlostavljana supruga župana u svom vapaju za pomoć piše pisma premijeru, a onda odustaje od prijave jer biva marginalizirana, obezvrijeđena i obeshrabrena.

Živimo stvarnost u kojoj ministrica na optužbe o obiteljskom nasilju odmahuje rukom i odgovara “Tako vam je to u braku!”.

Živimo stvarnost u kojoj se maškare i karnevali za djecu pretvaraju u paljenje slikovnica s dvije mame i dva tate.

Živimo stvarnost u kojoj šaćica klerikalaca u nekom tijelu ministarstva određuje tko čini naše obitelji.

Živimo stvarnost u kojoj se u udarnim terminima na nacionalnoj televiziji negira holokaust, a gej osobe poistovjećuju s pedofilima.

Živimo stvarnost u kojoj se interpretativnom izjavom, pod izlikom zaštite žena, transrodnim osobama uskraćuje pravo na zaštitu od nasilja.

Živimo stvarnost u kojoj se prebrojavaju potpisi za referendum kojim se žele uskratiti prava manjina, uz svesrdnu podršku predsjednice Republike.

Živimo stvarnost u kojoj smo prisiljene i prisiljeni od najbližih prikrivati svoj život i svoju ljubav, do ulice, trgova, medija, radnog mjesta, škole, fakulteta, institucija, kafića, gdje se pretpostavlja i nameće svačija, pa i naša heteroseksualnost i cisrodnost, gdje se moramo skrivati, suzdržavati i prešućivati svoje osjećaje, identitete, stavove i istinu o nama samima.

Živimo stvarnost u kojoj se svatko smatra kvalificiranim određivati tko je muško, a tko žensko ili nešto treće. Van iz naših gaća!

Mi, lezbijke, gejevi, biseksualne, trans*, interspolne i kvir osobe, znamo i da živimo stvarnost u kojoj smo sve i svi mi mnogo više od spola koji nam je pripisan pri rođenju. Znamo da svatko od nas ima svoj rod i rodni identitet te pravo na izražavanje sebe. Znamo i da je svatko i svaka od nas jedini autoritet za vlastiti rodni identitet i zato zahtijevamo da se proces zakonskog priznanja roda temelji isključivo na identifikaciji same osobe. Nitko nam nema pravo viriti u gaće i određivati tko smo, koga ćemo voljeti, tko čini našu obitelj ili koji ćemo toalet koristiti!

Zahtijevamo:

- da se svim osobama omogući slobodno donošenje odluke o rađanju
- da se prestane s referendumima usmjerenim zatiranju ljudskih prava i prava žena
- da se kroz novi Obiteljski zakon prizna pravo na građanski brak svim parovima, bez obzira na njihov spol i rod

- da se prekine sa svim oblicima reparativnih i konverzijskih terapija ili postupaka za promjenu spolne orijentacije ili rodnog identiteta
- da se svim transrodnim osobama u Hrvatskoj omogući bezuvjetno zakonsko priznanje roda

I zato ove subote, 9. lipnja od 15 sati, zauzimamo centar grada – za svaku nevidljivu Maru u Hrvatskoj, za svako diskriminirano dijete u školama, za sve manjine u našem parlamentu, za sve različite i raznolike, predivne obitelji, za svakog ili svaku hrabru osobu kojoj je dosta da joj svi vire u gaće! Zauzimamo centar grada jer tražimo i zahtijevamo VIDLJIVOST 365 dana u godini, sada i odmah. Da nam živi, živi rod!

Podignimo u vis čela

Mi određujemo svoj rod

Naša bit će zemlja cijela

Da nam živi, živi rod!

Vidimo se 9. lipnja 2018., u 15 sati

Rooseveltov trg (kod Mimare)

#zgpride2018“ (ZGPride 2018)

Rod kao osobni odabir i temelj poštovanja

Naslov proglasa direktno se referira na socijalističku pjesmu „Da na živi, živi rad“ te se poigrava s riječima „rad“ i „rod“, ali se zadržava konotacija na antifašizam koji je temeljna ideologija na kojoj počiva Zagreb Pride. Na početku samog proglasa upućuje se poziv LGBTIQ zajednici, prijateljima/cama i podržavateljima/cama da sudjeluju u 17. Povorci ponosa LGBTIQ osoba i obitelji, odnosno „najvećem prosvjedu za ljudska prava u Hrvatskoj“ (ZGPride 2018), uz imperativ javnosti: „Van iz naših gaća!“, čime se implicira tema roda. Nakon toga nabrajaju se skupine koje su u proteklih godinu dana trpjele razne oblike nasilja i diskriminacije (obitelji, žene, manjine, transrodne osobe i osobe koje se na neki način razlikuju od drugih članova društva), ali i, po prvi puta tako direktno, osobe koje su uzrokovale ili dopuštale da se to nasilje i diskriminacija provode (političari/ke, ministri/ce, osobe iz klerikalnih krugova). Zatim kreće nabranje društvenih i političkih događaja koji su djelovali negativno na slobodu, ravnopravnost i ljudska prava određenih društvenih skupina i pojedinaca. Navedeni su: slučaj Tomašević, tj. saznanje da je tadašnji župan pretukao suprugu koja je zatim dodatno viktimizirana kao žrtva (Mahmutović 2017); izjava tadašnje ministrice Murganić da je nasilje nešto što se dešava u obitelji i da se to treba riješiti unutar obitelji

(Večernji list, „Murganić: To vam je tako u braku. Žena vjerojatno ima svoje razloge.“ 2018); paljenje slikovnica na dječjem karnevalu, a koje su se direktno referirale na slikovnice „Moja dugina obitelj“ čime se željelo pokazati protivljenje istospolnim obiteljima (An. S. 2018); negiranje holokausta (Al Jazeera 2018) i poistovjećivanje homoseksualnosti s pedofilijom (D.Ma. 2018) u emisijama HRT-a; prikupljanje potpisa za referendum na kojem se odlučivalo o dva pitanja o izbornom sustavu, od kojih je jedno glasilo „Jeste li za to da se iza članka 72. Ustava Republike Hrvatske doda članak 72.a koji glasi: „Zastupnici nacionalnih manjina odlučuju o svim pitanjima iz nadležnosti Hrvatskoga sabora, osim o povjerenju Vladi i donošenju državnog proračuna.““ (Hina 2018) čijim bi se usvajanjem smanjila prava manjina; protivljenje i prosvjedi protiv ratifikacije Istanbulske konvencije¹⁰ u sklopu kojih se krivo tumačilo pojmove roda i rodno uvjetovanog nasilja (Večernji list, „Prosvjednici na Trgu poručili: Zastupnici, zaustavite ratifikaciju!“ 2018). Izjave u kojima su navedeni ti događaji započinju anafomom: „živimo stvarnost u kojoj...“ (ZGPride 2018). Na taj se način pojednostavljaju i brutaliziraju događaji kako bi se dobila jasna slika tko je naštetio kome i kako se u datom trenutku to odražava na određenu skupinu. Nakon ovog nabiranja, u središte se proglaša stavljaju LGBTIQ osobe. U ovom se dijelu više problematizira nepriznavanje rodnog identiteta, a objašnjenje ovog problema ponovo počinje anafomom „živimo stvarnost u kojoj...“ (ibid.). Aktivisti ističu da svaka osoba ima rod kroz koji se izražava i da je taj rod značajniji od spola koji se pripisuje pri rođenju. Zbog toga zahtijevaju da svaka osoba ima pravo samostalno odlučiti o svom rodnom identitetu i da ta odluka bude jedina relevantna u procesu zakonskog priznanja roda. Ostali opći zahtjevi Povorke koji se iznose su: sloboda odlučivanja o nastavku trudnoće, neodržavanje referenduma kojima se smanjuju ljudska prava pojedinih skupina, promjena životnog partnerstva u bračnu zajednicu, prekid svakog oblika liječenja koji se koristi u svrhu promjene seksualne orijentacije i rodnog identiteta te zakonsko priznanje rodnog identiteta transrodnim osobama. Na kraju, još se jednom poziva na Zagreb Pride kako bi se zauzeli za zlostavljane žene, diskriminiranu djecu, manjine i ostale članove društva koji su na neki način diskriminirani.

Tema Zagreb Pridea je rod zato što se u društvu kontinuirano provlačio taj pojam, a bez potpunog razumijevanja što on znači. Učestala upotreba pojma „rod“ počela je s potrebom ratifikacije „Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji“. To je dovelo do društvenih rasprava je li rod uopće potreban i treba li ratificirati

¹⁰ Službeni je naziv: „Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji“.

Konvenciju ako već postoje zakoni koji štite žene u slučaju nasilja. Zbog rasprava o Konvenciji i prikupljanja potpisa za referendum o izbornom sustavu, došlo je do dodatne marginalizacije žena, LGBTIQ osoba i nacionalnih manjina. U proglasu se zahtijevaju prava za sve tri navedene skupine. Kada aktivisti, kao LGBTIQ osobe, govore o svom društvenom položaju i problemima, navode kontinuirane pokušaje da im se uskrate prava i ravnopravnost. Na početku se proglasa nalazi rečenica: „Prvo su nam ušli u domove, onda su nam ušli u krevete, a sada nam vire u gaće“ (ibid.), koja se odnosi na dugotrajnu borbu protiv diskriminacije – od prihvaćanja seksualne orijentacije, istospolnih obitelji do priznanja rodnog identiteta.

Proglas 2019. godine

„PROGLAS

XVIII Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2019.: Osamnaest ponosnih godina!

Prije 18 godina, mi lezbijke, gejevi, biseksualne, transrodne, interspolne i kvir osobe, s našim saveznicama i podržavateljicama, hrabro smo i ponosno krenuli_e u borbu za slobodu, jednakost i prava u Hrvatskoj, baš kao što su naše suborkinje ustale protiv ugnjetavanja u Stonewallu prije 50 godina i započele pokret za prava LGBTIQ osoba u SAD-u i svijetu. Danas, kada se diljem svijeta vijore naše zastave, ponosni_e smo što smo ujedinjeni_e u pokretu koji ne poznaje granice, nacionalnost ni jezike, jer samo tako možemo pružiti otpor izolaciji i nevidljivosti naših identiteta i naših života. U Hrvatskoj smo neke bitke dobili_e, imamo zakon, ali i dalje živimo u strahu od nasilja. Govor mržnje i zločin iz mržnje i dalje ne dobivaju pravosudni epilog, a nemamo prava na roditeljstvo i udomiteljstvo.

Tijekom proteklih sedamnaest Povorki ponosa LGBTIQ osoba i obitelji u Zagrebu pretučeno je nas nekoliko desetaka, bacali_e su na nas suzavce, boce i pepeljare, a mnogi_e smo bivali_e izbačeni_e iz naših domova i odbačeni_e od vlastitih obitelji, društva i okoline. Povorke ponosa probudile su i one koji_e neumorno zazivaju ratove i smišljaju načine da nas se obezvrijedi, da nam se pokaže da smo građanke i građani drugog reda, da smo gošće i gosti u vlastitoj zemlji ili da smo “nešto drugo”. Prozivali_e su nas za bespotrebno “paradiranje”, marginalizirali_e su nas i isključivali_e iz društva, pokušali_e uplašiti, ušutkati ili razjediniti.

No, proteklih sedamnaest Povorki ponosa potaknulo je mnoge da skinu ružičaste naočale i krenu s nama u obranu sigurnog i otvorenog društva. Zbog Povorke ponosa prvi put je uhićena osoba za kazneno djelo zločina iz mržnje, a prvi put su se i zavijorile zastave na glavnom zagrebačkom Trgu i drugim ulicama naših gradova. Povorka ponosa potakla je mnoge da se autaju i budu prihvaćeni_e i voljeni_e, a dovela je i do sklapanja životnih partnerstva i stvaranja novih obitelji. Povorka ponosa ukazala je na to da postoji potreba za osiguranjem sustava podrške LGBTIQ osobama cijele godine i zato je osnovana udruga Zagreb Pride. Zbog Povorke ponosa, autali_e smo se kao feministkinje, kao antifašisti_kinje, kao protivnici i protivnice klerikalne desnice, kao borkinje za radnička prava. Dok god je Povorke ponosa, postojat ćemo i mi da se borimo za društvo solidarnosti, društvene pravde i slobode svih nas.

U ovih osamnaest ponosnih godina pokazali_e smo da stvarnost možemo mijenjati jedino zajedno, a da u društvu koje stvaramo ima mjesta za sve ponosne i hrabre ljude koji će prigrliti one koje se isključuje, mlati i ponižava. Pokazali_e smo da je ovo zemlja za sve nas, a da stajati na pravoj strani povijesti znači stajati na strani jednakopravnosti i obrani dostojanstva svih nas.

Ponosni_e smo što osobe koje danas postaju punoljetne odrastaju u društvu u kojem je upravo Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji najdugovječniji prosvjed za ljudska prava u Hrvatskoj, a mlade osobe glasnije su, hrabrije i vidljivije u borbi za zauzimanjem novih ulica i sigurnih prostora za sve nas. Mi smo tu da im damo prostor i pokažemo da je nas koji_e se borimo za slobodu i jednakost puno više od onih koji se zalažu za nejednakost i hijerarhije. Povodom osamnaest ponosnih godina glasno poručujemo: Ovo nije samo “faza”, tu smo, postojimo, dio smo hrvatskog društva i ne idemo nigdje!

I zato, sve i svi na Prajd – subota, 8.6. u 15.00h, Muzej Mimara!“ (ZGPride 2019)

Od diskriminacije i nasilja do hrabrosti i ponosa – osamnaest godina Zagreb Pridea

U povodu 18. Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride, u proglasu se aktivisti osvrću na tih 18 godina svog djelovanja. Proglas započinje navođenjem tko su to „mi“ koji se od 2002. godine bore za „slobodu, jednakost i prava u Hrvatskoj“ (ZGPride 2019). To su homoseksualne, biseksualne, transrodne, interspolne i queer osobe te svi ostali koji su ih podupirali i zajedno s njima sudjelovali u toj borbi. Važnost prvog Zagreb Pridea ističe se usporedbom s pobunom u Stonewallu jer je posljedica oba događaja promjena svijesti prema

jednoj marginaliziranoj skupini, a time i društvene i političke promjene koje su uslijedile narednih godina. Pokret za prava LGBTIQ osoba danas je prisutan u mnogim zemljama širom svijeta te aktivisti navode da osjećaju ponos jer sudjeluju u globalnoj borbi za ljudska prava. Nadalje, govori se o poboljšanju prava u Hrvatskoj jer su uvedeni zakoni koji štite LGBTIQ osobe, ali s druge strane, oni nisu u potpunosti zaustavili nasilje, a govor mržnje i zločin iz mržnje nisu efikasno procesuirani. Za aktiviste važan problem predstavlja i izostavljanje iz Zakona o udomiteljstvu (Zebić 2018). Tijekom prethodno održanih 17 Povorki ponosa, prosvjednici su pretrpjeli razne oblike fizičkog nasilja, a mnogi su bili neprihvaćeni u svojim obiteljima i okolini. Do ovih je događaja dolazilo jer je uz vidljivost LGBTIQ osoba rasla i vidljivost osoba koje se protive društvenoj i pravnoj ravnopravnosti LGBTIQ osoba s ostalim članovima društva. Usprkos nasilju, kako se navodi u proglasu, Zagreb Pride uzrokovao je razne društveno-političke promjene. Zbog nasilja za vrijeme Povorki ponosa LGBTIQ osoba Zagreb Pride 2007. po prvi je puta netko uhićen i osuđen zbog zločina iz mržnje (Zagreb Pride 2021). Zastave duginih boja počele su se sve više vidati u javnom prostoru, a, kako ističu aktivisti, Povorka je potaknula mnoge da otvoreno obznane svoju seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Kao još neke posljedice Zagreb Pridea, spominju se Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola te osnivanje udruge Zagreb Pride. Na Povorki ponosa sudionici se ne bore samo za prava LGBTIQ osoba, nego općenito za društvenu solidarnost, pravdu i slobode svih članova društva, a sebe smatraju pobornicima feminizma, antifašizma i radničkih prava te protivnicima klerikalne desnice. Na kraju proglasa aktivisti govore da je zajedno moguće stvarati promjene i inkluzivnost u društvu, te navode da su ponosni što se učinak njihovog rada vidi u broju mladih koji sve više sudjeluju u glasnoj borbi za ljudska prava LGBTIQ osoba. Proglas završava pozivom da „sve i svi“ (ZGPride 2019) dođu na 18. Povorku ponosa.

Zagreb Pride može se na simboličnoj razini usporediti s pobunom u Stonewallu koja predstavlja prelomni trenutak u borbi za vidljivost i ravnopravnost LGBTIQ osoba. Slično kao u Stonewallu, LGBTIQ osobe u Hrvatskoj proživljavale su diskriminaciju i nasilje, ali su se odlučile zauzeti za sebe i zajednicu te se hrabro i ponosno boriti za svoja prava. Tako se Povorka ponosa može promatrati kao pokretač društvenih i zakonskih promjena. Iako postoji glasna i ponekad nasilna oporba održavanju Povorki ponosa, aktivisti jasno daju do znanja da „ovo nije samo „faza““ (ZGPride 2019), odnosno da ne žele odstupiti od toga tko su, kako se identificiraju ni koje vrijednosti u društvu zastupaju.

„Proglas XIX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i obitelji Zagreb Pride

SLOBODA I JEDNAKOPRAVNOST UNUTAR I IZVAN ČETIRI ZIDA

Mi, lezbijke, gejevi, biseksualne, trans, interspolne, queer osobe, dugine obitelji i zajednica okupljena u Devetnaestu Povorku ponosa Zagreb Pridea zahtijevamo potpunu ustavnu jednakopravnost.

Ove godine naše „novo normalno” je to što se Povorka ponosa prvi puta okuplja na Markovu trgu, ispred Sabora, Vlade i Ustavnog suda. Tamo nećemo biti slučajno, tamo ćemo biti da od najviših organa vlasti naše Republike zahtijevamo da sruše zidove koji i dalje ograničavaju naša prava, a naše obitelji i dalje guraju u drugi red građanki i građana.

Zahtijevamo stoga da se pokrene postupak promjene Ustava tako da se u svim pravima i obvezama izjednače sve obitelji. Sazrelo je vrijeme da se nepravedna i duboko ponižavajuća odredba o definiciji braka izmijeni tako da uključi i istospolne obitelji.

Nedavna odluka Ustavnog suda kojom je istospolnim obiteljima omogućeno udomljavanje djece jasno govori koliko je ustavno ograničenje iz 2013. zastarjelo, besmisleno i protuprirodno.

Ono ne odražava stvarne živote kojima živimo. Mi smo živi svjedoci i svjedokinje ove nepravde. Svakodnevno svjedočimo da lezbijke, gejevi, biseksualne, trans, interspolne i queer osobe u Hrvatskoj stvaraju obitelji, sa svojom djecom ili bez njih, ali i dalje ne živimo jednakost u pravima i dostojanstvu.

Ove, devetnaeste godine Povorke, borimo se za ustavnu jednakost i pravo na slobodu, unutar i izvan četiri zida! Za slobodu, jednakost i sigurnost u našim domovima s našim obiteljima, kao i na našim ulicama i trgovima. To moraju jamčiti i naši zakoni, a prije svega hrvatski Ustav. Ustav nama trenutno predstavlja zid, jer ograničava i guši naše slobode. Taj zid moramo srušiti.

Vidimo se u subotu u 15.00h na Markovu trgu! Živio Prajd, živimo Prajd svaki dan!“ (ZGPride. 2020. „Proglas XIX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i obitelji Zagreb Pride.“)

Jednakost i sloboda izvan četiri zida za sve

Proglas započinje nabrojanjem svih pripadnika i pripadnica LGBTIQ zajednice („lezbijke, gejevi, biseksualne, trans, interspolne, queer osobe“ (ZGPride. 2020. „Proglas XIX. Povorka ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i obitelji Zagreb Pride.“)) koji kao sudionici Zagreb Pridea traže ustavnu ravnopravnost sa svim ostalim građanima i građankama. Ovaj se zahtjev odnosi na ustavne promijene do kojih je došlo nakon referenduma o definiciji braka iz 2013. godine jer životne zajednice istospolnih parova, po Ustavu, ne mogu biti bračne zajednice, već je za takve parove napravljena posebna kategorija koja nije implementirana u sve hrvatske zakone. Zbog toga što se u proglasu izravno obraćaju tijelima hrvatske vlasti s konkretnim zahtjevom, Povorka po prvi puta započinje na Trgu svetog Marka, odnosno na trgu koje je sjedište Hrvatskog sabora, Vlade Republike Hrvatske i Ustavnog suda Republike Hrvatske. Ono što se u proglasu zahtijeva jest promjena Ustava kako bi „se u svim pravima i obvezama“ izjednačile „sve obitelji“ (ibid.), a to bi značilo da u zakonskim okvirima ne bi postojale razlike između obitelji koju čine osobe različitog spola i obitelji koju čine osobe istog spola. Kao potvrdu da je došlo vrijeme za ovu promjenu, navodi se odluka Ustavnog suda kojom je donesena presuda da istospolni par smije udomljavati djecu (Toma 2020). Aktivisti zahtjev za navedenom promjenom opravdavaju činjenicom da LGBTIQ osobe stvaraju svoje obitelji, s djecom ili bez njih, ali da ih se zbog postojećih zakona diskriminira kao obiteljske zajednice.

U proglasu se spominju dvije sintagme – novo normalno i četiri zida. „Novo normalno“ odnosi se na pojavu koronavirusa koji je uzrokovao velike promijene u ponašanju pojedinaca, ali i tome što se smatra odgovornim ponašanjem. Za Povorku ponosa, novo normalno bilo je novo mjesto okupljanja koje ima svoju simboliku jer se na njemu nalaze tijela hrvatske vlasti. Sintagma „četiri zida“ može se shvatiti na više načina. Već je u samom naslovu proglaša vidljiva dvojakost značenja „četiri zida“. Zbog zatvaranja u svrhu sprječavanja širenja zaraze koronavirusom, svi su građani iskusili kako je to biti zatvoren unutar četiri zida i biti ograničen u svom svakodnevnom djelovanju. No ova se sintagma uobičajeno koristi kako bi se osporila prava LGBTIQ osoba, odnosno njome se poručuje da se svatko u svom domu i privatnom životu može ponašati kako želi, ali da u javnosti mora pratiti određene obrasce ponašanja. U oba se smisla „četiri zida“ odnose na zatvaranje u privatnom prostoru zbog vlastite sigurnosti – u prvom slučaju zbog sigurnosti od zaraze virusom, a u drugom zbog sigurnosti od nasilja i diskriminacije. Za Zagreb Pride, Ustav simbolizira taj jedan zid koji sputava LGBTIQ osobe, ali koji treba uništiti u cilju postizanja ravnopravnosti svih pojedinaca i svih obitelji u vlastitom domu i javnom prostoru.

„Proglas XX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji

DVADESET PRAJDOVA ZAJEDNO U DRUGARSTVU I OTPORU

Mi – transrodne, interspolne, nebinarne, rodno varijantne, aseksualne, panseksualne, biseksualne i kvir osobe, gejevi i lezbijke – 29. lipnja 2002. godine iskorakom kontra predrasuda, uzdignute glave, koračali_e smo svjesni_e svog ljudskog dostojanstva i građanskih prava. Toga smo dana prvim hrvatskim prajdom izašli_e zauvijek iz tišine i prestali_e biti nevidljivi_e. Od tada više nismo vreće za izivljavanje i klaunovi za ismijavanje!

Od te 2002. godine odlučno, zajedno u drugarstvu i solidarnosti, pružamo otpor heteroseksizmu, patrijarhatu, političkom i uličnom fašizmu, nasilju, mržnji i diskriminaciji. Borimo se već dva desetljeća za društvo ravnopravnosti, društvo prihvaćanja i društvo jednakosti svih seksualnih i rodni identiteta, svih oblika obitelji i zajedništva.

Naših dvadeset prajdova proširilo je prostore slobode za LGBTIQ zajednicu. Ali i mnogo više od toga. Naših dvadeset prajdova učinili su naš grad i našu Republiku boljim, demokratičnijim, radosnijim mjestom za život svih građanki i građana. Šireći prostore naše slobode, učinili_e smo slobodnijim čitavo društvo.

I dok je LGBTIQ zajednica postala snažan, odgovoran i samosvjestan dio naše zemlje, naše borbe nisu završene, naš Ustav i zakoni još uvijek nas ne uključuju potpuno i pravedno, naše ulice i trgovi još uvijek nisu slobodni od mržnje. I danas nas vrebaju nasilnici i hulje što svoju izgubljenu moć pokušavaju vratiti preko naših leđa. Čoporativno gmižu po marginama parlamenta, društvenim mrežama i u sjenama gradskih parkova. Ali ovo više nije svijet prepušten njima na milost i nemilost, i više nikada to neće biti.

Danas se čak i u našim krugovima javljaju petokolonaške transfobne demagojinje i redikuli. Ali ovo nije njihovih dvadeset godina i nitko od njih neće doživjeti dan kad će se naša zajednica odreći svojih nebinarnih i trans sestara i braće.

Ovo je dvadeset godina LGBTIQ zajednice koja se udružena snagom drugarstva i solidarnosti izborila za slobode i prava koja danas uživamo. Za pravo na vidljivost u

javnosti i na sudjelovanje u političkom, kulturnom i društvenom životu, za pravo na slobodu okupljanja lišenu prijetnji i nasilja, za zabranu diskriminacije na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodnog izražavanja, za kažnjavanje zločina iz mržnje, za promjenu oznake spola i pravo na život u svom rodnom identitetu, za životno partnerstvo, za obiteljski život, za partnersku skrb, za pravo na udomljavanje. Ovo je naših dvadeset prajdova!

Ponosni_e smo na sve naše saveznice i saveznike: na zdravstvene radnice i radnike, odvjetnice i odvjetnike, zagovarateljice, političarke i političare, sveučilištarce, na sve one koji_e su nam u proteklih dvadeset godina pomagali_e da se osjećamo dobrodošlo u prostorima kojih smo se bojali_e jer su nekoć služili našem progonu i kažnjavanju, na sve one koje_i su stale_i uz nas kada su nas vrijeđali i tukli, na sve one koji_e su vodili pravne bitke pred arogantnim institucijama, na sve one koji_e su nam pomagali_e da imamo prilagođenu zdravstvenu skrb bez praznovjernog moraliziranja i na sve one koje_i su se u školama i fakultetima borile_i protiv svakog fundamentalističkog šarlatanstva.

Ponosne_i smo na naše kolegice i kolege koji_e su nam čuvali_e leđa kad nam je prijetila homofobija i transfobija na radnom mjestu. Ponosni_e smo na one članice i članove naših obitelji koji_e su u teškim trenucima zanemarili_e pritisak okoline i pokazali_e da je jedina istinska obiteljska vrijednost bezuvjetno prihvaćanje.

A najviše od svega ponosne_i smo na nas, cijelu našu zajednicu, sve kvir osobe ove zemlje. Ne samo jer smo unatoč brojnim preprekama osigurali_e kontinuitet povorke, već jer živimo uzdignutih glava, hrabro, solidarno, potpuno. Ponosne_i smo na svu našu omladinu koja iskreno i otvoreno živi svoje kvir živote; na sve naše filmašice i filmaše, književnike i književnice, sve naše dizajnerice i dizajnere, plesačice i plesače, sve naše kreativke i kreativce koji_e stvaraju subverzivnu i angažiranu kvir umjetnost; na sve naše novinarke i novinare koji_e kvir temama pristupaju empatično i obaviješteno; na sve naše LGBTIQ radnike i radnice koji_e osiguravaju zdravlje i hranu, znanje i napredak, pomoć svake vrste i brigu bez koje bi ovo društvo, da nas nema, bilo manje hrabro, manje lijepo i manje etično.

I zato, kada nas pitaju dokle ćemo više marširati, mi odgovaramo: marširat ćemo zauvijek. Prajd zauvijek!“ (ZGPride. 2021. „Proglas XX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji.“)

Nakon dvadeset godina, aktivisti i dalje nastavljaju borbu za prava LGBTIQ osoba

Iz samog je naslova proglasa vidljivo da je posvećen dvadeset godina održavanja Zagreb Pridea, a „drugarstvo“ i „otpor“ upućuju na antifašističke vrijednosti ovog prosvjeda. Odmah na početku proglasa objašnjava se tko su to „mi“ koji stoje iza ovog teksta. To su: „transrodne, interspolne, nebinarne, rodno varijabilne, aseksualne, panseksualne, biseksualne i kvir osobe, gejevi i lezbijke“ (ZGPride. 2021. „Proglas XX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji.“) i to su osobe koje su 2002. godine sudjelovale u prvom Zagreb Prideu. To je bio događaj koji je označio početak glasne borbe LGBTIQ osoba za ravnopravnim položajem u društvu i prestanak diskriminacije. Aktivisti su započeli borbu svjesni svog položaja, ali i prava koja im pripadaju kao osobama te su prvom Povorkom ponosa u Hrvatskoj prekinuli nevidljivost LGBTIQ osoba i pokrenuli promjene. Bitna je odlika Povorke, kako se navodi, da aktivisti djeluju u zajedništvu i solidarnosti, a protiv društvenih koncepata kao što su „heteroseksizam, patrijarhat i (...) fašizam“ te „nasilje, mržnja i diskriminacija“ (ibid.). Kao glavni ciljevi Povorke izdvojeni su borba za ravnopravnost, prihvaćanje i „jednakost svih seksualnih i rodnih identiteta“ (ibid.) i obitelji. Svoju zaslugu aktivisti vide u tome što su zahvaljujući Zagreb Prideu utjecali na jačanje demokracije i slobode u društvu. Iako je LGBTIQ zajednica postala vidljiva i donijela društvene promjene, u proglasu se ističe da Ustav i zakoni nisu dovoljno inkluzivni te da još uvijek postoji prijetnja od nasilja i to u javnom i političkom prostoru te na društvenim mrežama. Mali se dio proglasa osvrće na izjave nove direktorice Centra za ženske studije, a koje se odnose na nepriznavanje statusa transrodnih i nebinarnih osoba (Prajd 2020). Takve su izjave osuđene i jasno se daje do znanja da oni koji isključuju transrodne i nebinarne osobe nisu dio onog „mi“ koji se bori za ljudska prava i ravnopravnost LGBTIQ osoba i svih ostalih marginaliziranih skupina. Nakon ovog kratkog osvrta od koga i gdje postoje prijetnje za njihovu sigurnost i ravnopravnost, aktivisti dalje u proglasu spominju osobe za koje kažu da su ponosni na njih i koje nazivaju svojim saveznicima i saveznicama jer su im pomogli u ostvarivanju njihovih prava i širenju mjesta na kojima se osjećaju ugodno, prihvaćeno i sigurno. Njihovi saveznici su: „zdravstvene radnice i radnici, odvjetnice i odvjetnici, zagovarateljice, političarke i političari, sveučilištarci“ (ZGPride. 2021. „Proglas XX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji.“) i drugi. Toj skupini ljudi pripisuju još svoje kolegice i kolege s posla te članove obitelji koji su usprkos pritisku okoline stali na njihovu stranu i štitili ih. No na kraju proglasa navode da su najviše od svih ponosni na vlastitu zajednicu, odnosno na sve LGBTIQ osobe u zemlji koje hrabro žive svoj identitet i misiju Zagreb Pridea. U znaku promicanja vrijednosti Povorke ponosa, u

proglasu se ističe ponos i prema svim umjetnicima i umjetnicama koji „stvaraju subverzivnu i angažiranu kvir umjetnost“ (ibid.), prema novinarima i novinarkama koji s razumijevanjem izvještavaju o queer temama i prema LGBTIQ radnicima i radnicama koji pridonose društvu.

Proglas 20. Povorka ponosa ne upućuje direktne zahtjeve za promjenama, već se ukratko osvrće na napore koji su se ulagali, i još uvijek se ulažu, u postizanje ravnopravnosti i slobode u društvu. Napominje se da borba za prava LGBTIQ osoba nije koristila samo njima, nego je utjecala na bolji položaj svih građana i građanki. Iako se navode osobe i prostori zbog kojih se LGBTIQ osobe još uvijek ne mogu osjećati sigurno i slobodno, u proglasu je naglasak na ulozi onih koji su svojim djelovanjem pridonijeli pravednijem i slobodnijem društvu. To su osobe koje su vodile sudske sporove, pružale zdravstvenu zaštitu, inzistirale na političkim promjenama, stvarale inkluzivan prostor u obrazovnom sustavu, kroz svoj umjetnički rad progovarale o queer temama i bliske osobe kojima je prihvaćanje nečijeg identiteta bilo važnije od osuda okoline. Ovaj je proglas svojevrсна zahvala navedenim osobama te poziv da i drugi, vodeći se navedenim primjerima, učine koliko mogu za razvoj ljudskih prava.

Stvaranje dijaloga - diskurzivne forme Zagreb Pridea od 2015. do 2021. godine

Proglasi su važan oblik komunikacije aktivista Zagreb Pridea s političarima, građanima i medijima. Već se iz naslova proglasa mogu iščitati teme Povorki ponosa. S obzirom na svoju konstrukciju i temu na koju se referiraju, naslovi proglasa mogu se podijeliti u tri grupe. Prvu grupu čine naslovi koji se pozivaju na antifašizam (proglasi iz 2015., 2018. i 2021. godine) koji se i u ostalim proglasima ističe kao temeljna vrijednost. Drugu grupu čine naslovi koji u sebi sadrže riječi „ponosno“ i „slobodno“ (proglasi iz 2017., 2019. i 2020. godine), a koje se referiraju na način života koji zaslužuju LGBTIQ osobe. Treću skupinu čini naslov (proglas iz 2016. godine) koji ima snažan nacionalistički prizvuk, a kojim se želi utvrditi da su i LGBTIQ osobe dio ovog društva, grade ga i stoga trebaju imati prava kao i svi ostali građani. Svi proglasi Zagreb Pridea objavljeni od 2015. do 2021. godine pisani su u prvom licu množine i u svakome od njih spominje se „mi“. To „mi“ na koje se poziva da stoji iza proglasa te vrijednosti i zahtjeva Povorki ponosa su homoseksualne, biseksualne, transrodne, interspolne, nebinarne, rodno varijabilne, aseksualne, panseksualne i queer osobe. U svim se proglasima ukratko daje kontekst društveno-političkih događaja koji su se dogodili od prethodne Povorka do one koja se održava te godine. Problemi koji se spominju su: ekonomska nestabilnost, prosvjed branitelja, razbijanje ćiriličnih ploča, pokušaji zabrane abortusa, nasilje nad ženama, pritisci na

objektivno izvještavanje novinara, pogodovanje interesnim skupinama na sveučilištu, nedovoljna prava radnika, neadekvatno postupanje prema migrantima i izbjeglicama, borba protiv ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, nedovoljna podrška LGBTIQ osobama, komplicirana procedura službenog priznavanja rodnog identiteta koji se razlikuje od spolnog identiteta utvrđenog prilikom rođenja, marginalizacija istospolnih obitelji, otežano udomljavanje za istospolne parove, nasilje i zločini iz mržnje te njihovo sporo procesuiranje. U proglasima se ne iznose isključivo problemi koji izravno pogađaju LGBTIQ osobe, već se osuđuje marginalizacija, neravnopravnost, uskraćivanje prava na slobodu izbora i kršenje ljudskih prava ostalih društvenih skupina. Aktivisti u proglasima zahtijevaju određene promjene i prava za sve LGBTIQ osobe, ali također traže promjene i zaštitu drugih osoba i to najčešće žena, radnika, migranata i nacionalnih manjina. U više je proglašenja istaknuto da „mi“ nisu isključivo dio LGBTIQ zajednice, nego da su, prije svega, građani i građanke i da kao dio društva imaju više uloga kroz koje doprinose boljitku tog društva. Dva se proglašenja razlikuju od svih analiziranih, a to su proglašenja iz 2019. i 2021. godine. 2019. godine obilježavalo se 18 godina od prvog Zagreb Pridea, dok je 2021. godine bilo obilježeno 20 godina Povorki ponosa. U tim je proglasima naglasak na povijesnom pregledu dotadašnjih Povorki ponosa te društvenih i pravnih promjena do kojih je došlo zagovaranjem i radom aktivista. Proglas iz 2020. godine je jedini od analiziranih čiji su zahtjevi vezani isključivo za položaj LGBTIQ osoba i obitelji. U svim se proglasima aktivisti zalažu za feminizma, antifašizma i radničkih prava te se protive klerikalnoj desnici, a često se spominju podržavatelji, prijatelji, kolege i obitelj kao osobe koje im pomažu u borbi za njihova prava. U analiziranim se proglasima koriste isti ili slični epiteti kojima se opisuje LGBTIQ zajednica i borba za njihova prava te kakvo bi društvo trebalo biti. Epiteti koji se koriste su: slobodno, glasno, hrabro, ponosno, različito i solidarno. Svakim se proglasom nastoji motivirati što veći broj ljudi da se pridruži Povorki ponosa te ih se poziva da dođu i sudjeluju u prosvjedu. Na kraju proglašenja objavljenih od 2016. do 2020. godine piše vrijeme i mjesto početka Povorke ponosa. Stvaranje proglašenja jedna je od aktivnosti aktivista Zagreb Pridea te godinama služi kao polazište za stvaranje dijaloga i promjena u društvenoj i političkoj sferi.

Zagreb Pride kao praksa zauzimanja javnog prostora

Kada se govori o aktivizmu kao o demonstraciji alternativne stvarnosti, uz diskurz, važnu aktivnost predstavlja zauzimanje javnog prostora. To zauzimanje javnog prostora ne bi bilo moguće bez aktivista koji se svojim fizičkim pojavljivanjem na prosvjedu suprotstavljaju postojećim pravilima i društvenim normama. Kako bi se Zagreb Pride bolje razumio kao oblik aktivističke djelatnosti, u nastavku se rada kroz promatranje sa sudjelovanjem i kazivanja sudionika Povorka ponosa prikazuje kako izgleda sama Povorka, kako se organizira Zagreb Pride, što motivira aktiviste za sudjelovanjem, kako se oni osjećaju kao dio Povorka te što misle o takvom obliku aktivizma koji nije samo prosvjed već i slavlje identiteta. Promatranje sa sudjelovanjem provedeno je na dvadesetoj Povorki ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride koja se održala 3. srpnja 2021. godine. Sedmero kazivača i kazivačica koji su barem jednom sudjelovali u Zagreb Prideu intervjuirano je u razdoblju od 30. lipnja do 21. srpnja 2021. godine.

Dan Povorka, dan borbe – struktura i program Zagreb Pridea

Povorka ponosa u Zagrebu održava se u lipnju kada se u svijetu obilježava Mjesec ponosa kao spomen na Stonewallsku pobunu i borbu za prava LGBTIQ osoba. Do sada je samo dva puta došlo do odstupanja od tog pravila i to 2020. i 2021. godine kada se zbog posebnih epidemioloških okolnosti uzrokovanih koronavirusom Povorka odvijala izvan uobičajenog termina. Zagreb Pride se 2020. godine održao u rujnu, a 2021. u srpnju. Sam događaj može se podijeliti na tri dijela: okupljanje, povorku i zabavu, odnosno popratni program. Mjesto okupljanja, ruta kojom se kreće Povorka i mjesto završetka povorka na kojem se odvija zabavni program nisu svake godine identični te postoje određene varijacije u programu. Točan tijek zbivanja vezanih uz Povorku ponosa ovisi o organizaciji, porukama koje se žele poslati ili nekim drugim okolnostima koje utječu na održavanje Povorka. Kao primjer, da bi se mogao razumjeti sam događaj, u nastavku se opisuje kako je izgledala Povorka ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride održana 3. srpnja 2021. godine.

Okupljanje sudionika i sudionica Zagreb Pridea počelo je u 14 sati ispred Muzeja Mimara. Okupljanje se događalo ispred samog ulaza u muzej i na zelenoj površini koja se nalazi ispred muzeja. Prosvjednici su se izdvajali od ostatka građana svojom masovnošću i šarenilom. Neki su sudionici nosili zastave duginih boja, neki transparente, a neki su se pak

svojom odjevnom kombinacijom suprotstavljali normama odijevanja cisrodnih osoba. Što je više osoba dolazilo na mjesto okupljanja to je veći žamor dopirao s tog mjesta. Također je u jednom trenutku započela i glazba koja je pridonosila veseloj atmosferi tijekom okupljanja. U sat i pol, koliko je trajalo okupljanje, najprije su dolazile osobe koje sudjeluju u organizaciji Povorka, a potom i sve ostale koje su željele sudjelovati u prolasku Povorka kroz centar grada. Redari su provjeravali covid potvrde sudionika. Na samo okupljanje došli su i novinari koji su ostatak dana pratili Povorku ponosa i izvještavali o samom događaju. Oko 15:30 počelo je formiranje kolone koja je prvo išla kroz Frankopansku ulicu pa Ilicom do Trga bana Jelačića. Od tuda je Povorka išla Jurišićevom ulicom do Draškovićeve ulice te potom u park Ribnjak. Ruta kojom je prolazila povorka jedna je od frekventnijih u gradu jer je riječ o samom središtu Zagreba. Zbog Zagreb Pridea bio je zaustavljen tramvajski i cestovni promet čime je Povorka doslovno zauzela gradski prostor i svu pažnju usmjerila na sebe. Također, Povorka se održavala u vrijeme kada središtem grada prolazi mnogo građana i turista. To je bilo važno za vidljivost Povorka i njezinih sudionika koji su na taj način u javnom prostoru pred prolaznicima i medijima demonstrirali alternativnu stvarnost, odnosno mogućnost prihvaćanja, normalizacije, vidljivosti i slobode jedne društvene skupine koja je inače marginalizirana. U koloni od Muzeja Mimara do parka Ribnjak, osim aktivista (od kojih su neki nosili transparente) i bubnjarki sudjelovali su i brojni političari i političarke, veleposlanici iz Sjedinjenih Američkih država, Finske i Belgije te još neke javno istaknute osobe. Interventna je policija cijelim putem pratila povorku i hodala njezinim vanjskim rubom. Uz policiju je hodalo i nekoliko privatnih zaštitara te volonteri-redari. Povorka je do parka Ribnjak, koji je okruživala i čuvala policija, došla oko 16:30. Kada su došli u park Ribnjak, sudionici Povorka raširili su se po parku i grupirali se sa svojim prijateljima i poznanicima. U središnjem dijelu ograđenog dijela parka nalazila se pozornica s koje su se u 17:15 čitali govori. Nakon uvodnih riječi predstavnika udruge Zagreb Pride, dvije mlade osobe pročitale su proglas. Zatim je ponovo uslijedio kratki govor u kojem se predstavnik udruge Zagreb Pride osvrnuo na promijenjenu političku situaciju u gradu Zagrebu do koje je došlo nakon izbora ranije te godine. U 18 sati počeo je glazbeni program koji se sastojao od četiri dijela, odnosno više izvođača koji su se izmjenjivali. Program u parku Ribnjak završio je u 22 sata.

Dodatne detalje o izgledu Povorka opisuje jedna kazivačica:

„Okupljanje se događa na Mimari. Dosta svi veseli i dobro raspoloženi dolaze tamo sa svim rekvizitima šarenih boja. Kreće povorka. Na početku obično idu plesači, svirači,

sa svakakvim zastavama. Hoda se od Mimare do Ribnjaka. Na Ribnjaku je nekakav program, ide nekakav proglas pa onda idu nastupi.“ (K5 13.7.2021.)

Kazivačica navodi da svi sudionici Zagreb Pridea dolaze dobro raspoloženi te da je povorka šarena zbog mnogih rekvizita koje nose sa sobom. Također, kazivačica upozorava i da postoji struktura kolone, odnosno mjesta na kojima se nalaze određene osobe. Na početku se uvijek nalaze osobe koje nose najveći transparent povorke, iza njih su bubnjari i bubnjarke, a ako je to predviđeno programom zatim slijede plesači i plesačice. Unutar same kolone budu raspoređeni volonteri koji nose zvučnike ili megafon kako bi izvikivali poruke. O tome kako izgleda kraj kolone govori druga kazivačica:

„Imaš bubnjarke, imaš hrpe ljudi, imaš ekipu s djecom, imaš ekipu koja pleše, imaš vogue, imaš drag queenove, sve nabrijano. I ne znam jel' to uvijek tako na kraju povorke, ali te godine kad sam ja bila na megafonu, urlala gluposti sa strane, skroz zadnja tri reda su bili neki ljudi sa biciklima, njih 20-ak, tak nešto, i oni su samo s onim zvonima.“ (K6 16.7.2021.)

Kazivačica opisuje da je na kraju kolone bila skupina biciklista koja je sudjelovala u stvaranju buke svojim zvonima na biciklima što je, po njoj, odudaralo od atmosfere ostatka povorke.

Još jedna kazivačica, koja dolazi na Zagreb Pride od 2012. godine, opisuje kako su se tijekom godina mijenjali neki segmenti samog događaja:

„Skupljanje – obično sat vremena prije početka Povorke. Tu se obično ekipice nalaze, nekako dolaze s društvom, nađu si neko mjesto i sad ovisi, koliko sam ja primijetila, nekad mijenjaju koncept. Nekad se odmah na početku Pridea čita proglas i onda Povorka kreće. Na ovim Prideovima na kojima sam ja bila, kretalo se bilo od Džamije, mislim da je i u originalu tak se kretalo, sad je bilo pred Mimarom i prošle godine je bilo na Markovom trgu. Nekad je taj proglas na početku i onda kreće povorka unaprijed određenom rutom i dolazi se do, prije je bio Zrinjevac, sad je Ribnjak. Ove je godine čitanje proglaša bilo na Ribnjaku i poslije je uvijek kao nekakav event, party i taj dio sadržaja koji je meni puno manje bitan od same povorke. To je obično glavni tijek i onda je poslije razlaz kako kom paše.“ (K7 21.7.2021.)

Iz ovog se kazivanja doznaje da nisu svake godine jednaki mjesto okupljanja i mjesto završetka Povorke. Od kad kazivačica sudjeluje u Zagreb Prideu, Povorka je počinjala na tri različite lokacije – kod „Džamije“, tj. na Trgu žrtava fašizma, na Trgu svetog Marka te ispred Muzeja

Mimara; a završavala ili na Zrinjevcu, odnosno Trgu Nikole Šubića Zrinskog, ili u parku Ribnjak. Različite početne i krajnje točke Povorke podrazumijevaju i različite rute prolaska kroz centar grada. Još jedna varijacija u programu, a koju navodi kazivačica, jest trenutak kada se čita proglas – nekad je to na početnoj lokaciji neposredno prije formiranja kolone i prolaska kroz centar grada, a nekad je to na završnoj lokaciji prije početka zabavnog dijela programa.

Zagreb Pride ima strogo određenu rutu kojom prolazi kroz grad. Cilj te rute i povorke protest je prema obrascima ponašanja i zakonima koji LGBTIQ osobe stavlja na marginu društva, odnosno zauzimanje javnog prostora i stavljanje LGBTIQ zajednice u prvi plan i načina kako bi se oni trebali osjećati slobodno prolaziti gradom i ostale dane u godini. Povorku tijekom prolaska centrom grada štiti interventna policija, ali i redari i privatni zaštitari. Ruta kojom Povorka prolazi nije identična svake godine te ovisi o samoj organizaciji i vanjskim faktorima. Sama povorka ima svoju strukturu, tj. na početku se nalaze aktivisti s velikim plakatom, zatim bubnjari te ostali sudionici od kojih neki nose plakate i druge rekvizite.

Pride je povorka, povorka je program – o organizaciji i konstrukciji značenja

Angažman aktivista vezanih uz Zagreb Pride počinje puno prije održavanja same Povorke što se objašnjava u ovom poglavlju. Program Zagreb Pridea svake se godine pažljivo planira te pripreme traju nekoliko mjeseci. Sve započinje prijavom za sudjelovanjem u Organizacijskom odboru Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride. Organizacijski odbor tijelo je koje je, uz logističku potporu udruge Zagreb Pride, izravno zaduženo za sve poslove vezane za organizaciju Povorke, ali i ostalih popratnih događanja kao što su Mjesec ponosa i radionice izrade transparentata (Zagreb Pride 2021). O tome kada i kako se biraju volonteri, govori jedna od kazivačica koja je i sama sudjelovala u radu Organizacijskog odbora:

„Povorka počinje jedno 5 mjeseci prije nego što Povorka krene. Imaš onaj dio – poziv. Onda sjediš u redu i gledaš tko su svi ti ljudi koji su ti se prijavili. Onda ih čekiraš po društvenim mrežama da nisu jako proqueer, ali da nisu seksisti ili ako su jako feministički queer nabrijani da nisu možda rasisti. Imali smo i takvih slučajeva. Ili ako su cool sa svim rasama i orijentacijama, onda možda ne vole trans osobe. Sad imaju edukacije. To su uveli zadnjih godinu ili dvije kad sam ja bila. Onda su baš krenule i strukturirane edukacije uvodit. Onda kreće taj cijeli proces gdje kao smišljate. U moje

doba, provedeš sate radeći na nečemu i onda ti dođe netko iz ureda i kaže „to je sranje, radit ćemo to drugačije, to jest radit ćemo kako smo radili i svih godina prije“. Zato se onda ponavlja jedan te isti sadržaj i način Povorka. Povorka je u nekom trenu baš postala jednolična. Imaš očekivani program.“ (K6 16.7.2021.)

Prijave za volontiranje u Organizacijskom odboru Povorka ponosa počinju nekoliko mjeseci prije samog glavnog događaja te se za svaku prijavu radi provjera koliko pojedine osobe svojim stavovima odgovaraju profilu ljudi koji bi mogao produktivno raditi na osjetljivim temama s ljudima koji pripadaju marginaliziranim skupinama. To znači da volonteri svojim stavovima ne smiju diskriminirati ili omalovažavati bilo koje društvene skupine. Kazivačica navodi da se provode edukacije za sve primljene volontere u Organizacijski odbor što je dio programa koji se, kako kaže, ranije nije provodio. Također, kazivačica upozorava na problem jednoličnosti Povorka, odnosno da usprkos novim volonterima, tj. aktivistima koji dolaze s novim idejama, ne dolazi do sadržajnih noviteta vezanih uz Povorku što kao posljedicu ima predvidljivost samog događaja. Na problem ponavljanja i ritualizacije događaja upućuje Đurin (2018:88) koja objašnjava da opetovano korištenje istih načina prezentacije javnosti određenih društvenih problema i zahtjeva može dovesti do svojevrsne ritualizacije Povorka ponosa zbog koje bi se moglo izgubiti iz prvog plana pravi razlog za takvom vrstom prosvjeda. Dugoročno bi to moglo uzrokovati da Povorka ponosa jednom više neće biti dovoljan poticatelj društvenih i/ili političkih promjena.

Detaljnije o radu i podjeli zaduženja u Organizacijskom odboru upućuje jedan od nekadašnjih volontera:

„Te godine oni su objavili razglas na Fejsu. To ti je bio Google forms formular koji ispuniš i onda su ih oni kak su dolazili tak i spregledavali i zvali. To su bila četiri „uvodna“ predavanja“ i trebala si prisustvovati na tri od njih. I to je to. Tipično upoznavanje, tipično predstavljanje samog programa Pridea, nekakvih temeljnih ideja – poput Queer feministički pokret, što je feminizam, teorija iza svega toga. Unutar samog tima, ovisno o broju ljudi, ti se formiraju podtimovi. Imali smo tim koji se bavio webom, znali cijeli taj web development, ideja kako će se reklamirati... Ja sam bio u timu za Ribnjak. Mi smo pripremali organizaciju bendova, organizaciju pripreme prostora, rezerviranja prostora, kako će izgledati prostor i slično. Znam da je bio i tim za Povorku i tim za Mjesec ponosa. To su bila ta četiri tima koja su operirala te godine. To je bilo 2018.“ (K1 30.6.2021.)

Nastavlja opisujući zadatke tima za Povorku:

„Tim Povorka je bio čisti tim koji je organizirao logistiku oko toga – tko će imati uvodne riječi kod same Mimare, gdje će se ići, tko će gdje biti pozicioniran unutar same povorke jer ako si primijetila uvijek imaš ljude koji nose velike mikrofone, zvučnike i slično, bubnjare isto. To je bila cijela logistika. Znači bilo je 'ti ćeš biti na početku', 'ti ćeš nositi taj i taj transparent' – to se isto dogovaralo po zaslugama unutar samog organizacijskog tima jer kad pogledaš, vođenje transparenta je neki oblik časti, oblik važnosti.“ (K1 30.6.2021.)

Ukratko govori o timu za Mjesec ponosa:

„Mjesec ponosa je obuhvaćao konkretne datume. To nije bilo svaki dan, ali bilo je dosta raštrkano u svibnju sa različitim događajima. (...) Svakih par dana je bio neki događaj. Ne sjećam se više kakvi događaji. To su bile edukacije, to su bile zabavne igre, karaoke smo imali jednom.“ (K1 30.6.2021.)

Još neke događaje iz Mjeseca ponosa opisuje druga kazivačica:

„To je bilo bubnjanje uz dizanje zastava, zastave po cijelom gradu gledanje filmova, radionice o trans tematikama i drugim marginaliziranim skupinama, živa knjižnica. To je meni najdraža radionica ikad i to sam već organizirala par puta. Živa knjižnica ti je fazon kao uzmeš neki prostor, što je najgenijalnije raditi na javnom prostoru. Jedne godine se na primjer održalo na Zrinjevcu. Imaš knjige koje su zapravo osobe iz marginaliziranih skupina, tipa Rom ili HIV pozitivna osoba ili trans osoba, i onda ti dolaze random prolaznici i ti ih zašprehaš kao knjižničar i onda im kažeš: „E radimo to i to, hoćete vidjeti koje knjige imamo?“. Onda ti oni posude knjigu, to jest osobu i onda pola sata pričaš sa tom osobom. (...) Benefit partyi. Uvijek mora biti barem jedno prikazivanje filma o Zagreb Prideu i povijesti. Imali smo jedan gender queer party.“ (K6 16.7.2021.)

2018. godine kada je kazivač sudjelovao u organiziranju Zagreb Pridea, prijavnice koje je trebalo ispuniti za volontiranje u Organizacijskom odboru Povorke ponosa mogle su se naći na društvenim mrežama, a nakon što su odabrani volonteri, uslijedila su četiri predavanja koja su služila za međusobno upoznavanje i edukaciju, odnosno bolje razumijevanje važnosti i značenja Zagreb Pridea te ideja i teorijskih koncepata koji su ključni za njegovo razumijevanje. Organizacijski je odbor bio podijeljen u četiri glavna tima: tim za web, Ribnjak, Mjesec ponosa

i Povorku. Tim za web bavio se sadržajem koji se objavljivao na internet, tj. načinom prezentacije, informiranjem i oglašavanjem. Tim Ribnjak bio je zadužen za program nakon povorke, odnosno za sva događanja u parku Ribnjak, angažiranje glazbenika i rezerviranje prostora za zabavu koja se nastavljala u zatvorenom prostoru nakon vremena kada više nisu imali dozvolu za održavanje programa na javnom prostoru. Tim zadužen za Povorku brinuo se o mjestu početka i završetka prosvjeda te ruti koja je spajala te dvije lokacije. Također, bili su odgovorni za održavanje govora i raspodjelu volontera unutar povorke ovisno o njihovim zaduženjima. Tim za Mjesec ponosa organizirao je istoimenu manifestaciju koja je mjesec dana uoči Zagreb Pridea pripremila popratni sadržaj kojime se educiralo posjetitelje i propitivalo društvene stavove i norme. Mjesec ponosa uključivao je predavanja, radionice, projekcije filmova, zabave i igre. Kazivačica se posebno prisjetila radionice „živa knjižnica“, koja je bila namijenjena rušenju tabua, a koja je u javnom prostoru povezivala prolaznike i predstavnike marginaliziranih skupina. Tom su prilikom sve zainteresirane osobe mogle ukratko upoznati pripadnike društvenih skupina s kojima inače nisu u doticaju te im postavljati pitanja o njihovom životnom iskustvu. Navedena radionica primjer je aktivističkog djelovanja izvan forme prosvjeda, a u sklopu Mjeseca ponosa čiji je cilj bio stvaranje društvene promjene dijalogom između različitih društvenih skupina (Ganesh i Zoller 2012:71). Predstavnice marginaliziranih skupina nisu bile isključivo LGBTIQ osobe jer su, kako navodi kazivačica, uz transrodnu osobu sudjelovali Rom i HIV pozitivna osoba.

Povorka ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride glavni je i završni događaj na kraju Mjeseca ponosa. Dan kad se održava Povorka ponosa zadnji je službeni radni dan za članove Organizacijskog odbora i predstavlja sav njihov uloženi trud i zajednički rad. Zagreb Pridea rezultat je višemjesečnog rada aktivista koji su svojim djelovanjem pokušali utjecati na društvene norme i zakonske propise.

Iako je Zagreb Pride najvažniji aktivistički događaj za prava LGBTIQ osoba, iza njegove organizacije stoje aktivisti koji su kao članovi Organizacijskog odbora mjesecima prije same Povorke radili na njegovoj realizaciji. Sudjelovanje u Povorci ponosa oblik je aktivizma u kojem se glasno zauzima javni prostor. Osobe koje su sudjelovale u organizaciji tog glavnog događaja, koristile su se i drugim tehnikama aktivističkog djelovanja, a to je javno zagovaranje, edukacija javnosti te predavanja i radionice kojima se pokušao uspostaviti dijalog između LGBTIQ osoba i ostalih osoba koje svojim rodnim identitetom i seksualnom orijentacijom ne pripadaju toj zajednici. Organizacijski je odbor podijeljen na četiri grupe kako bi se što

efikasnije podijelili i izvršili zadaci, ali sve grupe imaju isti zajednički princip djelovanja, a to je aktivizam kao oblik borbe za prava LGBTIQ osoba.

Omasovljivanje ponosa i aktivizam kao ponos

Od prvog Zagreb Pridea 2002. godine do danas, polako se povećavao broj ljudi koji su odlazili na Povorku ponosa te svojim prisustvom podržavali zahtjeve i borbu LGBTIQ osoba. Samom svojom pojavom na prosvjedu ljudi poručuju podržavateljima i provoditeljima društveno-političkim normi i zakona koji uzrokuju neravnopravnost i kršenje ljudskih prava LGBTIQ osoba da postoje kao oporba takvim normama i zakonima i da zahtijevaju njihove promjene. Također, zauzimanjem javnog prostora prosvjednici zahtijevaju da ih se prizna i cijeni kao članove društva te da im se omogući slobodan i dostojan život (Butler 2015:25-26). Pojavljivanjem na prosvjedu daje se podrška zahtjevima Zagreb Pridea, no glavni motiv za odlazak na Povorku ponosa i takvo javno izlaganje razlikuje se kod sudionika. Kazivači i kazivačice bili su pitani što ih je motiviralo kada su prvi puta išli na Povorku ponosa te je li se njihov razlog za odlazak na Povorku mijenjao tijekom godina. Nakon toga, upitani su da povežu svoje djelovanje s aktivizmom, odnosno da objasne smatraju li se aktivistima ili ne. Odgovori kazivača i kazivačica mogu se podijeliti na tri motiva zbog kojih su išli na Povorku ponosa, a to su: pružanje političke solidarizacije ili podrške LGBTIQ zajednici, sudjelovanje na događaju s čijim se akterima identificiraju, tj. pokazuju javnu gestu pripadanja LGBTIQ zajednici te gesta društvenog otpora kroz intimnu solidarizaciju sa žrtvama društvenog neprihvatanja i nasilja. Posljednja dva razloga navele su isključivo LGBTIQ osobe. Jedna od kazivačica tako navodi:

„Pa prvi put kad sam išla, razlog mi je najviše bio vidjeti druge ljude poput sebe. Tad sam imala 19 godina i išla sam sama, ko i skoro uvijek. Da, da vidim da se to stvarno događa, da to nije samo prevara na vijestima haha. Drugačije je kad si tamo stvarno uživo i kad vidiš druge ljude poput sebe. To mi je definitivno bila najveća motivacija za taj prvi put. A kasnije... Pa to doživljavam kao građansku dužnost.“ (K7 21.7.2021.)

Kazivačica je prvi puta na Povorku ponosa išla zato što je željela vidjeti osobe koje se identificiraju kao dio LGBTIQ zajednice, kojoj i sama pripada, te je željela biti dio te grupe i zajednice ljudi s kojima do tada nije imala dovoljno kontakta. Tijekom deset godina odlazaka na Zagreb Pride ta se motivacija promijenila i za nju je postala dužnost da pruži podršku borbi

za većom vidljivošću, ravnopravnošću i pravima LGBTIQ zajednice. Odnosno, kazivačica je nakon prvotne potrebe za otkrivanjem i pripadanjem zajednici te ostvarenjem individualnih potreba osjetila potrebu glasno izražavati svoju pripadnost zajednici i sudjelovati u kolektivnoj borbi za veća prava.

Kazivač koji je odlučio sudjelovati u Organizacijskom odboru Povorke ponosa objašnjava svoju motivaciju da kao volonter po prvi puta sudjeluje na Zagreb Prideu:

„Te godine je bio napad suzavcem u Super Superu i to je bio moj okidač s kojim sam odlučio da ću ići. Ja jesam vidio proglas za Organizacijski tim Pridea prije tog napada i ja sam imao negdje u pozadini misli kak bih se mogao prijaviti. Međutim nisam ništa previše poduzimao oko toga sve dok se nije to desilo u Super Superu. Ja nisam bio na tom eventu. Trebao sam ići. Međutim prijatelj mi je bio i kad je on meni reko kakav je to bio osjećaj, da je on još uvijek u šoku. To je bilo jutro nakon. Nešto je u meni kliknulo, u meni se pojavio jedan gnjev prema tome jer sam znao da će se to vrlo sporo procesuirati i bio sam u startu skeptičan oko nekakvog pronalaženja krivca. I onda sam se taj dan prijavio. (...) Da, osjećao sam jedan gnjev zbog toga što je netko blizak meni bio napadnut, ali isto tako sam imao dojam da je moja zajednica bila u tom trenutku napadnuta.“ (K1 30.6.2021.)

Iako kazivač nikada prije 2018. godine nije sudjelovao u Povorci ponosa, njegov glavni razlog za angažman oko Zagreb Pridea bio je napad suzavcem u klubu Super Super¹¹. On je osjećao gnjev zbog toga što je napadnut njegov prijatelj, koji se te noći nalazio u klubu, ali i, šire gledano, zajednica kojoj pripada. Za njega je to bio glavni okidač zbog kojeg se odlučio aktivistički angažirati u borbi za prava LGBTIQ osoba. Zbog toga što je osjećao da mora učiniti nešto da bi podržao svoju zajednicu, kazivač je odlučio volontirati u Organizacijskom odboru zato što je Povorka ponosa najvažniji događaj na kojem LGBTIQ zajednica pokazuje svoj protest i zahtjeva promjene. Za njega je Zagreb Pride bio način postizanja promjene u društvu, promjene u položaju njegove zajednice. Navedeni je kazivač jedini čiji je razlog za sudjelovanjem u Zagreb Prideu bio napad na njemu blisku osobu, ali ovdje se ujedno može iščitati i druga motivacija, a to je pružanje podrške zajednici.

Kazivačica koja nije pripadnica LGBTIQ zajednice obrazlaže svoju motivaciju za sudjelovanjem u Povorci ponosa:

¹¹Super Super poznat je noćni klub u koji izlaze uglavnom LGBTIQ osobe.

„To mi je bilo nekako zdravorazumski. Da, događa se Pride i smatram se saveznikom LGBTIQ zajednice i jako mi je bitno biti prisutna na tom događaju bez nekakvog specifičnog razloga. Za mene je jako bitno podržati takav događaj.“ (K4 13.7.2021.)

Sve heteroseksualne osobe koje su sudjelovale u istraživanju, kao svoj glavni razlog za odlazak na prvu i sve ostale Povorce ponosa navele su pružanje podrške LGBTIQ zajednici. Iz njihovih je stavova i izjava tijekom intervjua vidljivo da smatraju da su LGBTIQ osobe u Hrvatskoj marginalizirane te da im se uskraćuju prava što kao izravnu posljedicu uzrokuje diskriminaciju. Iz tog razloga heteroseksualne osobe smatraju potrebnim pružiti podršku LGBTIQ zajednici kako bi se zajedno izborili za veću vidljivost te društvene i političke promjene.

Motivi aktivista za sudjelovanjem u Povorci ponosa mogu se podijeliti s obzirom na to jesu li individualni ili grupni, odnosno jesu li proizašli iz nekih osobnih potreba i želja ili iz potreba i zahtjeva grupe s kojom se netko identificira. Individualni motivi uključuju, na primjer, potrebu za poboljšanjem vlastitog života, iskazivanje nezadovoljstva i ukazivanje na nepravdu. Grupna motivacija proizlazi iz potrebe da se prevlada nepravda i poboljša položaj grupe. Ponekad se individualna i grupna motivacija mogu preklapati (Buyantueva 2020:3). Kazivači i kazivačice najviše su isticali grupnu motivaciju za svoj aktivizam jer su željeli, prije svega, pomoći boljem položaju LGBTIQ zajednice. Iako heteroseksualne osobe nisu dio LGBTIQ zajednice, u ovom je kontekstu njihova motivacija također bila grupna jer su osjećali empatiju prema LGBTIQ zajednici i potrebu da im na neki način pomognu. Individualna motivacija prisutna je kod osoba koje su na Povorci ponosa željele upoznati osobe koje se kao i one smatraju dijelom LGBTIQ zajednice te tako ohrabriti same sebe za većom angažiranosti u zajednici.

Motivacija za odlazak na Zagreb Pride razlikuje se od osobe do osobe, ali bez obzira na razlog sudjelovanja u tom prosvjedu, to se smatra jednim od oblika aktivističkog djelovanja. Sve osobe osim jedne, a koje su intervjuirane za ovo istraživanje, rekle su da se smatraju aktivistima, odnosno aktivisticama. Tako je jedna kazivačica objasnila zašto se smatra aktivisticom:

„Uvijek ću podržati bilo kakav protest, marš, peticije, bilo kakvo informiranje. Veliki dio aktivizma i je samo informiranje, čitanje relevantnih radova i slične stvari. Moraš samog sebe informirati da bi mogao i druge informirati. Na društvenim mrežama isto – objave, širenje informacija, druge objave koje ističu neke informacije i slično.“ (K7 21.7.2021.)

Kazivačica, kao i ostale intervjuirane osobe, sudjeluje u raznim prosvjedima i sličnim oblicima zauzimanja javnog prostora, potpisuje peticije i dijeli informacije o određenim aktivističkim temama na društvenim mrežama. Također navodi da istraživanje, odnosno čitanje važnih radova i informiranje o određenoj temi smatra aktivističkim činom. Još je jedan kazivač rekao da informiranje smatra oblikom aktivističkog djelovanja jer ga to čini aktivnim članom društva, odnosno razumije što se događa u društvu:

„Mislim da bilo koji oblik sudjelovanja u poboljšanju LGBTIQ pozicije je vrsta aktivizma. Dakle, gdje mi nastojimo promijeniti nekakve etičke i moralne predodžbe i ideje koje, ne želim reći da su krive, ali definitivno diskriminiraju i definitivno umanjuju poziciju osobe koja nije ni kriva ni dužna. Stoga da, definitivno bih rekao da sam aktivist. I rekao bih da sam aktivist još uvijek jer možda ne sudjelujem u nekakvim oblicima protesta i slično, ali se informiram i pazim na aktualne situacije i nastojim biti u toku.“ (K1 30.6.2021.)

Kazivač se dotaknuo i biti aktivističkog djelovanja, a to je, kako on navodi, mijenjanje „etičkih i moralnih predodžbi i ideja“, tj. utjecaj na postojeće društvene norme. Upravo iz tog razloga on sebe i sve ostale osobe koje na neki način pokušavaju unaprijediti položaj LGBTIQ osoba smatra aktivistima.

Kazivačica koja je rekla da se ne smatra aktivisticom ovako objašnjava svoj stav:

„Sudjelujem tu i tamo, ali ja aktivistima više smatram ljude koji se bave organizacijom stvari, a ja samo budem pomoćna radna snaga kad treba ili doniram. Po tim parametrima se ne bi nazvala aktivisticom, a možda netko drugi bi.“ (K3 12.7.2021.)

Ona organizaciju aktivističkog događaja smatra aktivizmom, a pošto nikada nije sudjelovala u organizaciji takvog nekakvog događaja, sebe ne smatra aktivisticom. No ona u aktivističkim događajima sudjeluje tako što dođe na prosvjed, volontira na pomoćnim poslovima oko organizacije ili podrži neki događaj donacijama. Također je angažirana oko raznih društvenih problema:

„Oko više-manje bilo čega ako se radi o društvenoj nepravdi. Ako treba pomoći za imigrante ili nekakvi prosvjedi, tipa pravo na pobačaj. Uglavnom te društveno angažirane stvari su više manje povezane. Kad se radi o ljudskim pravima, ne možemo dijeliti. Gdje god stignem i ako uspijem onda se angažiram.“ (K3 12.7.2021.)

Kazivačica navodi da se bavi raznim društvenim problemima koji su povezani s ljudskim pravima te to čini kada god ima priliku. Iako kazivačica sebe ne smatra aktivisticom, ona se svojim angažmanom i postupcima suprotstavlja postojećim društvenim normama te ih tako pokušava promijeniti, a upravo su to obilježja aktivista (Hrvatska enciklopedija 2021).

Aktivisti koji sudjeluju u Zagreb Prideu to čine zbog individualne ili grupne motivacije, a kod kazivača i kazivačica izdvojena su tri temeljna motiva: podrška LGBTIQ zajednici, čin pripadanja LGBTIQ zajednici te društveni otpor zbog nasilja nad bliskim osobama. Kako je aktivizam svaki oblik djelovanja protiv određenih društvenih normi, tako se i gotovo svi kazivači i kazivačice zbog vlastitog djelovanja smatraju aktivistima. Izuzetak je tek jedna kazivačica koja je objasnila da se ne smatra aktivisticom jer ne sudjeluje direktno u organizaciji prosvjeda ili drugih oblika aktivističkog djelovanja.

Aktivizam – kulturna politika emocija ili kolektivni osjećaji na Zagreb Prideu

Odlaskom na prosvjed i borbom za prava marginalizirane skupine, u ovom slučaju LGBTIQ zajednice, prosvjednici se izlažu javnosti te se tako potencijalno dovode u neugodan i opasan položaj jer postoji opasnost da oni koji se ne slažu s prosvjedom to na neki način i pokažu. Zbog toga sudjelovanje u Povorci ponosa kod aktivista izaziva razne emocije koje utječu na to hoće li netko nastaviti s takvim oblikom aktivizma ili ne, odnosno hoće li se izlagati javno na prosvjedu. U ovom se dijelu rada prikazuju osjećaji koje kazivači i kazivačice imaju prema sudjelovanju u Povorci ponosa te njihovi stavovi prema tome kako njihovo sudjelovanje u Povorci ponosa može utjecati na njih u budućnosti.

Imajući u vidu potencijalnu opasnost koju sudjelovanje u Povorci ponosa može donijeti aktivistima, kazivači i kazivačice upitani su kako se osjećaju dok su dio Povorke ponosa i kao njezin dio prolaze središtem grada. Svi su na navedeno pitanje odgovorili pozitivnim riječima te dodali da je taj osjećaj koji imaju za vrijeme Povorke jedan od razloga zašto i sudjeluju u njoj. Tako jedna kazivačica opisuje kako se osjeća kao dio Zagreb Pridea:

„Puno bolje nego što se osjećam u svakodnevnom životu kao gay osoba jer znam da sam među svojim ljudima i nestane one napetosti koje nekad nisi niti svjestan da je nosiš u sebi dok si u normalnom civilnom životu.“ (K3 12.7.2021.)

Zatim nastavlja uspoređujući svoj prvi odlazak na Povorku i svaki put nakon toga:

„U tom trenutku me više bilo strah jer sam bila sama i nisam bila out, a kasnije je bilo sve lakše. Iako sam se i na tom prvom Prideu, jer je to bio velik korak za mene, osjećala lijepo među tim ljudima iako sam bila anksiozna i dalje, ali osjećala sam se puno bolje i zato sam nastavila ići na Pride. Kasnije je bilo puno lakše i puno otvorenije i nosim zastave i bedževe i šljokice... Svake godine je sve lakše i pogotovo od kad sam se outala, onda me stvarno više nije briga tko šta zna.“ (K3 12.7.2021.)

O svojim osjećajima tijekom Povorke ponosa govori i kazivačica koja nije dio LGBTIQ zajednice:

„Ponos! To je nekak najjednostavniji odgovor, al to je ponos. Kad se nađem okružena takvim ljudima, koji su većinom moji istomišljenici, ali čak i kad nisu. Većina ljudi koja sudjeluje u Prideu je vrlo otvorena i vrlo pristupačna čak i prema ljudima s kojima se ne slažu. To je nekakva slika društva u kakvom želim živjeti i kakvo želim promovirati u Hrvatskoj. Uvijek se osjećam ponosno što se takvo nešto događa u Zagrebu i uvijek se osjećam ponosno što ja mogu sudjelovati u tome i što svi ti ljudi oko mene su se potrudili, doprinijeli i sudjelovali u tome. Osjećam da je to jako vrijedno i drago mi je da sam dio toga. Mislim da je ponos baš najbolja riječ. I sreća.“ (K4 13.7.2021.)

Iz istaknutih se kazivanja vidi da osjećaji ugode i sreće za vrijeme Povorke ponosa proizlaze iz same Povorke. LGBTIQ osobe isticale su da su se na Zagreb Prideu osjećale dobro, ponekad i bolje nego u svakodnevnom životu, jer su bile okružene drugim ljudima koji su im slični na temelju seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, a to im je davalo osjećaj prihvaćenosti. Heteroseksualne su osobe rekle da su sretna i ponosna što su bile okružene otvorenim ljudima koji se žele boriti za prava i ravnopravnost marginalizirane skupine. Tome kako se netko osjeća za vrijeme Zagreb Pridea, pridonosi to koliko se osjeća sigurno kao dio tog prosvjeda. Na Zagreb Pride je, pogotovo u njegovim prvim godinama održavanja, bilo izvršeno nekoliko napada (Zagreb Pride 2021) zbog čega se ustalila praksa velike policijske zaštite tijekom cijelog programa trajanja Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pridea. No kada se prosvjednici izlažu mogućem nasilju na prosvjedu, to je dio njihovog otpora društvenim normama i politička poruka (Butler 2015:126), a upravo to čine aktivisti odlaskom na Zagreb Pride. O osjećaju sigurnosti tijekom Povorke ponosa govore dvije kazivačice od kojih je jedna heteroseksualna, a druga LGBTIQ osoba:

„Ja se najčešće osjećam sigurno i mislim da je, u jednu ruku, to moja privilegija što sam straight osoba na Prideu. Nikad nemam te momente da idem doma s Pridea i da me strah uhvatiti se za ruku s partnerom ili nešto, što znam da se događa mojim prijateljima. Mislim da taj moj osjećaj sigurnosti u jednu ruku dolazi iz moje privilegije, ali u drugu ruku mislim da svi uključeni u organizaciju, uključujući i policiju, stvarno naprave sve što mogu da svi sudionici Pridea budu sigurni.“ (K4 13.7.2021.)

„Taj dan ne. Prije i nakon ne baš. Mislim da mi to sad s godinama dolazi. Sad s godinama kao već shvaćam kolka je opasnost i nakon nekih loših iskustava naučila sam paziti na takve situacije i na kripti ljude. Ali na Prideu da. Nadam se da se neće ništa nikad dogoditi nikome baš tokom Povorke. Pogotovo i ove godine što smo imali napade. Bilo je baš sranja da su napali ljude nakon Povorke. To mi je bilo fascinantno, fakat nije se dost dugo to događalo. Mi imamo zločine iz mržnje kroz cijelu godinu, ali nismo imali baš ovako da je nakon povorke. Ali ima smisla s obzirom na pandemiju i krizu u društvu.“ (K6 16.7.2021.)

Kazivači i kazivačice rekli su da se tijekom trajanja Povorke ponosa osjećaju sigurno i da nisu imali negativnih iskustava, ali dio ih je istaknuo da se ne osjećaju toliko sigurno prije ili nakon same Povorke jer tada nemaju toliku zaštitu kao za vrijeme samog prosvjeda. Heteroseksualne osobe svjesne su svog privilegiranog položaja i u ovim trenucima jer, kako navode, puno je manja vjerojatnost da bi netko njih napao prije ili nakon Povorke ponosa. S druge strane, LGBTIQ osobe imale su iskustvo pogrđnog dobacivanja, pokušaja fizičkog napada i napada u svakodnevnom životu pa se prije i nakon Zagreb Pridea ne osjećaju potpuno sigurno jer su svjesne moguće opasnosti od napada taj dana kada se u svim medijima izvještava o prosvjedu. Navedeno potvrđuje još jedna kazivačica:

„Pa na Prideu, koliko ja pamtim, mi se nije nikada konkretno nešto negativno dogodilo. Ajde, prošle godine poslije Pridea su neka dječurlija, neki balavci htjeli se naguravati sa mnom, ali na kraju se to nije dogodilo. Općenito takve nekakve stvari. U biti, više sam takvih incidenata imala u svakodnevnom životu nego vezano konkretno za Pride. Tako da, opet ne mogu istaknuti nešto izrazito negativno, nego tako nekakvi komentari poslije Pridea kad se razidemo pa si sam ili sa jednom osobom, e onda su svi odjednom hrabri.“ (K7 21.7.2021.)

Ona je više neugodnosti i pokušaja napada doživjela u svakodnevnom životu (tijekom školovanja, na radnom mjestu), nego na Zagreb Prideu. Također ističe da nakon Povorke

postoji veća opasnost od napada jer su tada prosvjednici sami ili u manjim skupinama, a napadači zbog toga što više nema velike policijske zaštite kao za vrijeme prosvjeda, smatraju da imaju veće šanse za izvršenje napada.

Odlaskom na Povorku ponosa, prosvjednici se ne izlažu samo mogućim napadima tog dana, već to za njih može imati dugotrajnije posljedice. Zbog svoje prisutnosti na Povorci, neke osobe mogu imati problema u obitelji, s prijateljima, u školi ili na fakultetu i na radnom mjestu. Sve osobe koje su sudjelovale u istraživanju jasno govore o svojim stavovima i ne skrivaju ako su dio LGBTIQ zajednice te smatraju da njihovo sudjelovanje na Zagreb Prideu može negativno utjecati na njih u budućnosti, ali ih to ne zabrinjava:

„Može definitivno utjecati negativno u pogledu neke budućnosti ili da će mi netko odbiti poslovnu suradnju radi toga ili radi mojih stajališta općenito. Ako me općenito odbija radi toga, vrlo vjerojatno ne bi ni ušla u poslovni odnos s tom osobom.“ (K5 13.7.2021.)

Ovaj se stav opravdava time što ne žele biti u okruženju u kojem ljudi ne podržavaju prava LGBTIQ osoba. Odnosno, ako ih netko odbije zbog njihovih stavova ili identiteta, njima je to znak da je riječ o okruženju u kojem se oni niti ne bi željeli nalaziti te zbog toga ne smatraju da sudjelovanje u Povorci ponosa na njih utječe osobito negativno.

Kazivači i kazivačice ističu da se osjećaju pozitivno, sretno i ponosno što su dio Povorke ponosa. Kod LGBTIQ i heteroseksualnih osoba prisutan je jednaki pozitivan stav prema takvom aktivizmu, ali se razlozi tih stavova razlikuju. LGBTIQ osobe sretno su što mogu slobodno biti u okruženju ljudi koji su im slični, a heteroseksualne osobe zato što dio skupine koja je otvorena i prihvaća različitosti. Tijekom same Povorke, kazivači i kazivačice osjećaju se sigurno, no svjesni su opasnosti koja im taj dan prijete prije ili nakon Zagreb Pridea, a koja proizlazi iz veće usmjerenosti javnosti prema LGBTIQ osobama i manjka policijske zaštite. Kazivačima i kazivačicama nije bitno hoće li njihovo sudjelovanje u Povorci ponosa možda nekada u budućnosti utjecati negativno na njih jer ne žele odstupiti od svojih uvjerenja i borbe za jačanje prava LGBTIQ osoba.

Previše ponosa ili beskompromisno zauzimanje za radikalnom promjenom

U Povorci ponosa sudjeluje veliki broj ljudi koji imaju svoje životno iskustvo, razumijevanje i stavove na određene teme. Zbog toga se ne može očekivati da apsolutno svi

sudionici Zagreb Pridea dijele isto mišljenje o važnosti Povorke ponosa, načinu komunikacije temeljnih vrijednosti, akcijama, otjelovljenju Povorke ili krajnjim i željenim učincima. Aktivisti se ne moraju slagati oko svakog pitanja, a da bi zajedno djelovali, niti je nužno da svi aktivistički djeluju na jednak način da bi se borili za iste ciljeve (Butler 2015:167). To znači da netko tko sudjeluje na Zagreb Prideu ne mora podržavati sve zahtjeve koji se izriču u proglasu ili da netko tko podržava sve zahtjeve u proglasu, ne mora sudjelovati u Povorci ponosa jer smatra da to nije dobar oblik aktivističkog djelovanja.

U ovoj se cjelini bavim stavovima kazivača i kazivačica prema Zagreb Prideu i njegovom načinu komunikacije poruka i zahtjeva. Način komunikacije mjesto je razlike koje nazivam „previše ponosa“ ili „beskompromisno zauzimanje za radikalnom promjenom“, a koje ukazuje na, kako samo ime govori, prijepore među kazivačima i kazivačicama oko prenošenja poruka i zahtjeva na Zagreb Prideu. Većina je kazivača i kazivačica podržalo način na koji se na Zagreb Prideu komuniciraju poruke, no jedan manji dio njih smatra da je takav oblik komunikacije pregresivan te time više šteti nego što pridonosi promijeni percepcije LGBTIQ zajednice.

„Meni se čini da previše agresivno, ali ne opet dovoljno agresivno Pride pokušava srušiti te neke konzervativne ideje koje još uvijek kruže, koje su još uvijek utaborene u dijelu hrvatskog kolektiva. (...) Imam dojam kao da se oni ponekad deru „mi smo ovdje, mi hoćemo jednaka prava“, pritom sebe uzdižući i stavljajući se na položaj drugačijih što jesmo, ali to rade na način da dodatno marginaliziraju skupinu i predstavljaju ih sve u okviru da su svi, recimo, hiperfeminizirani, da svi vole mlatarati lepezama, da svi vole biti ekstravagantni i slično. Ima nas svakakvih, međutim Pride bi trebao prikazati sliku toga da smo svi u suštini jednaki, da to što čini nas nema pravo isključiti nas iz društva.“ (K1 30.6.2021.)

Kazivač smatra da poruke odaslane na Povorci ponosa nisu dovoljno dobro oblikovane, već da dodatno stvaraju predrasude prema grupi koja je već marginalizirana. Kao primjer navodi prikaz muškaraca kao hiperfeminiziranih čime se generalizira jedna cijela skupina. Iako kazivač govori da oni (LGBTIQ zajednica kojoj i sam pripada) jesu drugačiji, ističe da u fokusu komunikacije i prikazivanja LGBTIQ zajednice ne bi trebale biti isključivo njihove različitosti, nego sličnosti jer su svi oni ljudi koji zaslužuju jednaka prava i ravnopravnost. Druga kazivačica objašnjava kako bi, po njoj, trebalo oblikovati komunikaciju prema javnosti:

„Znači malo po malo, ne agresivnim kontriranjem. Mislim da bi pristup trebao biti malo mekši i manje isključiv jer ako ti tražiš da se tebe ne isključuje, onda ti ne možeš isključivat onog s kim pokušavaš doći u neki dogovor.“ (K5 13.7.2021.)

Kazivačica upozorava da u komunikaciji ne bi trebala postojati velika polarizacija između onih koji se zalažu za prava LGBTIQ osoba i onih koji se tome suprotstavljaju, već da bi trebalo uspostaviti dijalog u kojem nitko ne bi bio isključen.

Veći je dio kazivača i kazivačica koji podržavaju način na koji se tijekom Zagreb Pridea šalju poruke prema javnosti, no istovremeno ističu da nisu sigurni koliko dobro te poruke shvaćaju oni koji nisu upućeni u kontekst održavanja Povorke ponosa ili oni koji joj se izričito protive.

„Mislim da Pride dobro komunicira poruke. Mislim da onom dijelu javnosti koje je zainteresirano za Pride, ali iskreno zainteresirano na način da prate što se dogodilo, mislim da će tom dijelu javnosti biti jako jasno. Pogotovo ako znaju koja je povijest Pridea, iako mislim da je to rjeđe. (...) I onda mislim da ljudi koje zanima i koji podržavaju Pride ili generalno shvaćaju problematiku LGBTIQ zajednice će shvatit. Mislim da ljudi koji tvrde da ne razumiju ili koji izvlače neke krive, drugačije poruke iz tog, ne rade to zato što poruke nisu jasne, nego zato što oni žele da im poruke ne budu jasne.“ (K4 13.7.2021.)

Kazivačica smatra da su poruke odaslane na Zagreb Prideu jasne svima koji razumiju probleme LGBTIQ zajednice te da oni koji ne razumiju te poruke to čine namjerno jer ne podržavaju prava LGBTIQ zajednice te ih žele dodatno diskreditirati. Aktivisti svojim djelovanjem nastoje promijeniti dominantne društvene norme, a jedna od taktika u postizanju tog cilja je šokiranje javnosti. Kada se u komunikaciji koriste govor ili slike koji na neki način provociraju javnost, ta ista javnost počinje obraćati pažnju na skupinu koja „provocira“. No koliko je to dobra taktika za dobivanje pažnje, ona istovremeno kod nekih može smanjiti kredibilitet prema toj skupini (Atkinson 2017:19).

Iako kazivači i kazivačice nisu imali jedinstveni stav o načinu, kvaliteti i uspješnosti komunikacije poruka na Zagreb Prideu, svi su se složili da je Povorka ponosa snažno utjecala na hrvatsko društvo i da je zbog toga važan oblik borbe za ravnopravnost i prava LGBTIQ osoba. U prilog ovakvom stavu prema Zagreb Prideu ide istraživanje Marine Milković (2013:72-73) provedeno unutar LGBTIQ zajednice, a koje je utvrdilo veliku potporu Povorci ponosa. Kao razlog tolikoj potpori navedeni su: veća vidljivost, veća prava i bolji društveni

položaj LGBTIQ osoba, tolerantnije društvo te poticaj za aktivističko djelovanje. Iste razloge potpore za održavanje Povorka ponosa naveli su i kazivači i kazivačice. Jedna je kazivačica obrazložila kako je Povorka ponosa dovela do vidljivosti LGBTIQ osoba u Hrvatskoj:

„Stvarno ne znam gdje bi borba za naša prava bila bez Pridea zato što je Pride taj prvi i glavni event koji podiže svijest o tome da mi postojimo, da smo tu u društvu, da se stvari trebaju mijenjati. Imam osjećaj da se prije Pridea u biti o nama samo šušalo i govorilo da nitko ne zna nikog tko je gay, da je to samo „strana bolest“ haha. Mislim da smo upravo s Prideom uspjeli dosta stupiti na ulice i pokazati da stvarno jesmo tu, da nismo nekakva tajna, nekakav izmišljeni lobij koji upravlja svime. Mislim da je svakako Pride bio glavni pokretač.“ (K7 21.7.2021.)

Istaknuta je važnost osvještavanja o prisutnosti LGBTIQ osoba u društvu jer bez razumijevanja da su te osobe, neovisno o svojoj seksualnosti ili rodnom identitetu, dio društva i da mu pridonose kao i sve druge osobe, teško je tražiti poboljšanje njihovog položaja i prava. Zbog toga je važno da LGBTIQ osobe budu prisutne u javnom prostoru jer tako demonstriraju svoj društveni položaj i stvaraju legitimitet za zahtjeve koje upućuju vlasti i javnosti (Đurin 2018:93). Što je sve ta vidljivost i kontinuirana prisutnost Povorka ponosa u Zagrebu prouzročila, navodi jedan od kazivača:

„U Zagrebu, u Hrvatskoj i u okolnim balkanskim susjedima. To je nešto što se ne može negirati. Prije 20 godina kakva je bila situacija i kakva je danas... Imamo životno partnerstvo, imamo zakon o rodnom identitetu, promjeni i život u drugom rodnom identitetu i promjeni imena. Sve to gledano, proizašlo je iz prvih Prideova. Taj prvi Pride, to je bila ta točka iz kojeg je sve ovo bilo moguće. Oni su pripremili tlo za transaktivizam i za sve dalje.“ (K6 16.7.2021.)

Upornost aktivista dovela je do promjena postojećih i donošenja novih zakona (Zakon o državnim maticama, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola) koji su poboljšali položaj LGBTIQ osoba u Hrvatskoj. Također, ističe se važnost i utjecaj koji Zagreb Pride ima, ne samo u Hrvatskoj, već i u zemljama regije jer je od početka bio predvodnik u borbi protiv praksi koje su uzrok neravnopravnosti i kršenja ljudskih prava.

Kazivači i kazivačice iskazuju neslaganje oko načina na koji Zagreb Pride komunicira svoje poruke i zahtjeve. Odnosno, došlo je do polarizacije stavova jer pojedine osobe smatraju da je komunikacija preradikalna, dok su druge stave da je ona prikladna jer će oni koji ne podržavaju Povorku ponosa naći način da obezvrijede poruke i zahtjeve koji se šalju na samom

događaju. No koliko god da je neslaganje oko načina komunikacije izraženo, svi su se kazivači i kazivačice složili o vrijednosti Zagreb Pridea kao događaja koji je uzrokovao veću vidljivost, ravnopravnost i poticaj za stvaranje društvenih i zakonodavnih promjena.

Zaključak

Povorka ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji Zagreb Pride najvažniji je aktivistički događaj u Hrvatskoj koji promovira seksualne i rodne različitosti i zahtijeva promjene društvenih normi i zakonskih propisa. Povorke ponosa prepoznate su u svijetu kao jedna od glavnih aktivističkih metoda kojom se postiže društvena vidljivost LGBTIQ osoba. Upravo je prva Povorka ponosa u Hrvatskoj pokrenula proces borbe za prihvaćanjem LGBTIQ osoba kao punopravnih članova društva. Okupljeni u kolektivnom aktivizmu, aktivisti se svjesno izlažu mogućem nasilju, a sve kako bi se izborili za prava zajednice. Oni od vlasti traže da se kroz reforme postigne ravnopravnost svih marginaliziranih skupina, tj. da se zaštite sve društvene skupine koje su postavljene u inferioran položaj zbog toga što ne slijede „poželjno“ društveno ponašanje. Zagreb Pride kao oblik aktivizma demonstrira alternativnu stvarnost. Aktivisti se na Zagreb Prideu koriste protestom kako bi zauzeli javni prostor i tako pokazali javnosti alternativni oblik društvenih normi, a kao njegovu nadopunu koriste dijalog jer kroz transparente i proglas nastoje uputiti poruke vlasti i javnosti. To znači da aktivisti pokazuju javnosti da su LGBTIQ osobe dio društva, da one sudjeluju u stvaranju društva, da se kreću u javnom prostoru i da imaju prava i slobodu. Aktivisti na Zagreb Prideu to pokazuju, odnosno demonstriraju, a pošto još uvijek nisu društveno i zakonodavno u potpunosti prihvaćeni, ta je demonstracija svojevrsna alternativna stvarnost koja se suprotstavlja postojećim normama koje uzrokuju nasilje i diskriminaciju. Kroz proglas se aktivisti obraćaju vlasti, zahtijevajući izmjene određenih politika, i javnosti, tražeći promijene dijela kulture i njezinih normi. Proglas je manifest kojim se aktivisti osvrću na društveno-političke događaje koji su snažno utjecali na prava i slobodu raznih društvenih skupina u Hrvatskoj. Iako je Zagreb Pride politički prosvjed čija je svrha borba za prava i slobodu svih osoba koje su marginalizirane zbog svoje seksualne orijentacije i rodnog izražavanja, na njemu se šalju snažne poruke kojima se podržavaju i zahtijevaju prava i sloboda ostalih marginaliziranih skupina (žena, izbjeglica, radnika) i institucija koje trpe političke pritiske (mediji, sveučilišta). Zagreb Pride u svojim zahtjevima obuhvaća toliko različitih skupina jer, kako se naglašava u proglasima, LGBTIQ osobe ne

pripadaju isključivo LGBTIQ zajednici, već imaju razne druge društvene uloge zbog kojih također osjećaju neravnopravnost i manjak prava. Također naglašavaju da se prave društvene promijene mogu postići isključivo onda kada su one cjelovite i obuhvaćaju sve potlačene skupine. Sadržaj proglašenja temelji se na antifašističkim načelima, pozivajući se na slobodu koja pripada svima i ponos kao početnu točku prihvaćanja vlastitog identiteta i početak borbe za vlastita prava. Kroz proglašenje se provlači i nacionalizam koji se uglavnom kritizira, ali to se može promatrati i kao pokušaj gradnje novih značenja koji bi pridonijeli uspostavljanju inkluzivnog društva u Hrvatskoj koje se suprotstavlja svakom obliku diskriminacije i nasilju.

Zagreb Pride kompleksan je događaj te je za njegovu organizaciju odgovoran Organizacijski odbor Povorke ponosa, a koji djeluje pod nadležnošću udruge Zagreb Pride. Poziv za volontere u Organizacijskom odboru objavljuje se otprilike pet mjeseci prije same Povorke te to ujedno označava početak organiziranja Zagreb Pridea. Svi volonteri obvezni su proći edukaciju kako bi mogli sudjelovati u organiziranju Povorke. Organizacijski odbor dijeli se u četiri tima: tim za web, tim za Mjesec ponosa, tim za Povorku i tim za Ribnjak (tj. mjesto gdje se održava zabavni program). Točna ruta kojom se kreće Povorka ovisi o njezinom mjestu okupljanja i mjestu završetka koje se ovisno o okolnostima i odlukama Organizacijskog odbora mijenjaju. Zauzimanjem javnog prostora, aktivisti fizički pokazuju svoju prisutnost u društvu, a prolaskom kroz centar glavnoga grada Hrvatske demonstriraju svoje pravo da LGBTIQ osobe prolaze ulicama i u ostalim dijelovima zemlje.

Povorka ponosa ima jasnu svrhu i ciljeve, no bez obzira koliko netko podržava te ciljeve, na Povorci će sudjelovati one osobe koje imaju jasnu motivaciju za time. Kazivači i kazivačice naveli su tri motiva zbog kojih sudjeluju u Povorci ponosa, a to su: politička solidarizacija i pružanje podrške LGBTIQ zajednici, identifikacija, odnosno javna gesta pripadanja zajednici te društveni otpor kroz intimnu solidarizaciju sa žrtvama društvenog neprihvatanja i nasilja. Njihova se motivacija dijeli na grupnu i individualnu, gdje grupna predstavlja želju za poboljšanjem položaja grupe, a individualna potrebu za poboljšanjem vlastitog života. Sudjelujući u Zagreb Prideu, stvaraju se osobni, ali i kolektivni osjećaji vezani uz sudjelovanje na prosvjedu. Kazivači i kazivačice rado su dio Povorke ponosa jer se, dok sudjeluju u njoj, osjećaju sretno i ponosno, a pojedine osobe i bolje nego u svakodnevnom životu. Iako se za vrijeme Zagreb Pridea osjećaju sigurno, to nije tako prije ili nakon prosvjeda kada postoji opasnost da će LGBTIQ osobe biti napadnute zbog manjka policijske zaštite, no to je rizik koji oni svjesno prihvaćaju. Kazivači i kazivačice svjesni su i da njihovo sudjelovanje na Zagreb Prideu može negativno utjecati na njih nekad u budućnosti (npr. pri zaposlenju), ali ih to ne

zabrinjava jer ne žele biti u okruženju koje ne podržava ljudska prava i ravnopravnost svih osoba. To je također oblik borbe za prava LGBTIQ osoba izvan Zagreb Pridea jer odbijaju, potencijalno i na vlastitu štetu, biti dio sustava koji proizvodi i održava nasilje i diskriminaciju.

Kako bi se javnosti i vlasti prenijele poruke i zahtjevi, važan je način komunikacije aktivista prema ostalim akterima. Kazivači i kazivačice nisu se usuglasili oko toga koliko je kvalitetan i učinkovit način komunikacije Zagreb Pridea. Manji je dio smatrao da je komunikacija preagresivna i da se potiču predrasude prema LGBTIQ osobama što kao konzekvencu ima još veću polarizaciju između LGBTIQ osoba i ostalih građana i građanki. No veći je dio kazivača i kazivačica smatrao da Zagreb Pride upućuje jasne i razumljive poruke onima koji su te poruke spremni objektivno sagledati i razumjeti zašto se traže društvene i zakonodavne promjene. Razlike u ovim stavovima pokazuju da pojedine osobe žele postepene reforme, a pojedine radikalne promjene. Usprkos različitim stavovima prema načinu i kvaliteti komunikacije organizatora Povorke, svi su kazivači i kazivačice složni oko važnosti Povorke ponosa. Smatraju da je Zagreb Pride bio pokretač svim društvenim i zakonskim promjenama koje su snažno utjecale na vidljivost, prepoznatljivost i ljudska prava LGBTIQ zajednice, osoba i obitelji u Hrvatskoj te da je dobar oslonac za daljnje aktivističko djelovanje.

Aktivizam je oblik ljudskog djelovanja usmjereno prema promjenama dijelova kulture, a čiji je nosioc društvo, te prema usvajanju određenih politika. Aktivisti ne traže isključivo progresivne promjene, već neki zahtijevaju jačanje tradicionalnih vrijednosti. To znači da ono što pojedina aktivistička skupina smatra boljim i pravednijim nema nužno jednaku vrijednost u skupini koja se protivi tom aktivizmu. Ovo otvara mnoga pitanja i mogućnosti za daljnje istraživanje aktivizma jer da bi zaista došlo do ikakvih društvenih ili zakonskih promjena, potrebno je doprijeti do osoba koje nisu ili ne žele biti upućene u razloge aktivističkog djelovanja ili imaju čvrsta stajališta koja nisu spremna mijenjati. Dakle, istraživanjem aktivizma iz pozicije osobe koja ga promatra, ali i načina aktivističkog djelovanja i komunikacije prema javnosti i vlasti, dovelo bi do boljeg razumijevanja koliki utjecaj zapravo ima aktivizam te zašto i kako stvara društvene i zakonodavne promjene.

Popis literature i izvora

Al Jazeera. 2018. „Bet Israel: Tvrdnje u emisiji HTV-a su poricanje holokausta.“ 4. lipnja. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2018/6/4/bet-israel-tvrdnje-u-emisiji-htv-su-poricanje-holokausta>.

Al Jazeera. 2020. „Poskidane sve ćirilčne ploče u Vukovaru.“ 30. lipnja. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2014/9/23/poskidane-sve-cirilcne-ploce-u-vukovaru>.

An. S. 2018. „Na dječjem karnevalu u Kaštelima zapaljena slikovnica s dvije mame i dva tate kao Krnjo.“ Tportal.hr. 4. veljače. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/na-djecjem-karnevalu-u-kastelima-zapaljena-slikovnica-s-dvije-mame-i-dva-tate-20180204>.

Atkinson, Joshua D. 2017. *Journey into Social Activism: Qualitative Approaches*. New York: Fordham University Press.

Baketa, Nikola, Kosta Bovan i Jelena Matić Bojić. 2021. *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj – istraživački izvještaj za 2021. godinu*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Bertoša, Mislava i Sandra Antulov. 2012. „„Ovo su naša četiri zida“: slogani zagrebačkih povorki ponosa kao taktika prisvajanja prostora“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21/3 (117): 771-791.

Blee, Kathleen i Amy McDowell. 2012. „Social Movement Audiences“. *Sociological Forum* 27/1: 1-20.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. 2019. „Gay Pride.“ *Encyclopedia Britannica*, 21. lipnja. <https://www.britannica.com/topic/Gay-Pride>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. 2021. „Stonewall riots.“ *Encyclopedia Britannica*, 21. lipnja. <https://www.britannica.com/event/Stonewall-riots>.

Butler, Judith. 2015. *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.

Butterfield, Nicole. 2016. „Nevolje s profesionalizacijom: Seksualna politika i aktivizam u Hrvatskoj u kontekstu europskih integracija.“ U *Preko duge u Evropu: LGBT aktivizam i*

evropeizacija na prostoru bivše Jugoslavije, ur. Bojan Bilić, 29-61. London: Palgrave Macmillan.

Buyantueva, Radzhana. 2020. „What Motivates LGBT Activists to Protest? The Case of Russia“. *Problems of Post-Communism* 1-14.

Cammaerts, Bart. 2007. „Activism and media“. U *Reclaiming the Media: Communication Rights and Democratic Media Roles (European Communication Research and Education Association Series)*, ur. Bart Cammaerts i Nico Carpentier, 217-224. Bristol: Intellect.

D.Ma. 2018. „Vidović Krišto ponovno 'napada': u spolnom odgoju postoje poveznice s pedofilijom.“ CroL. 22. veljače. <https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/9103-vidovic-kristo-ponovno-napada-u-spolnom-odgoju-postoje-poveznice-s-pedofilijom?rCH=2>.

Durin, Sanja. 2018. „Queer aktivizam i transformacija grada: kako se LGBTIQ zajednica bori za svoje prostore u gradu Zagrebu“. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 55/2: 75-103.

Fairclough, Norman. 2010. „A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research.“ U *Methods of Critical Discourse Studies*, ur.: Ruth Wodak i Michael Meyer, 86-108. London: SAGE Publications.

Franc, Renata, Vlado Šakić i Jelana Maričić. 2007. „Građanski aktivizam u Hrvatskoj“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 16/1-2: 111-132.

Ganesh, Shiv i Heather M. Zoller. 2012. „Dialogue, Activism, and Democratic Social Change“. *Communication Theory* 22: 66-91.

Hina. 2015. „Šatoraši u utorak obilježavaju prvu obljetnicu prosvjeda; Glogoški: Ostajemo do daljnjeg.“ Index.hr. 19. listopada. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/satorasi-u-utorak-obiljezavaju-prvu-obljetnicu-prosvjeda-glogoski-ostajemo-do-daljnjeg/850138.aspx>.

Hina. 2018. „Uskoro kreće skupljanje potpisa za novi referendum o promjeni Ustava: Pokretči bi mijenjali izborni sustav, manjinci više ne bi mogli glasati o Vladi.“ Jutarnji list. 28. travnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/uskoro-krece-skupljanje-potpisa-za-novi-referendum-o-promjeni-ustava-pokretaci-bi-mijenjali-izborni-sustav-manjinci-vise-ne-bi-mogli-glasati-o-vladi-7298137>.

Hodžić, Amir i Aleksandar Štulhofer. 2017. „Embryo, teddy bear-centaur and the constitution: Mobilizations against „gender ideology“ and sexual permissiveness in Croatia.“ U *Anti-Gender*

Campaigns in Europe. Mobilizing against Equality, ur. Roman Kuhar i David Paternotte, 59-77. London, New York: Rowan & Littlefield.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. 2021. „Aktivist.“ Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (pristupljeno 27.5.2021.) <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1224>.

I.D. 2017. „Suzavac u noćnom klubu: „Ovo je nekad bila realnost u Zagrebu i opet se vraća.““ Dnevnik.hr. 12. veljače. <https://dnevnik.hr/vijesti/crna-kronika/u-klubu-bacen-suzavac-dvije-osobe-ozlijedjene---466613.html>.

Jarić Dauenhauer, Nenad. 2016. „'Spajanje' FFZG-a i KBF-a: Što se to zapravo događa?“ tportal.hr. 17. ožujka. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/spajanje-ffzg-a-i-kbf-a-sto-se-to-zapravo-dogada-20160316>.

Kahlina, Katja. 2013. „Contested terrain of sexual citizenship: EU accession and the changing position of sexual minorities in the post-Yugoslav context.“ *CITSEE Working paper series* 33: 1-29.

Kamenov, Željka, Aleksandra Huić i Margareta Jelić. 2015. „Manjinski stres i mentalno zdravlje osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije: pregled empirijskih provjera modela manjinskog stresa iz perspektive hrvatskog društva.“ *Kriminologija i socijalna integracija* 23/2: 2-39.

Kvale, Steinar i Svend Brinkmann. 2009. *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Interviewing*. Los Angeles: Sage.

Levy, M. „Gay rights movement.“ *Encyclopedia Britannica*, 15. lipnja 2020. <https://www.britannica.com/topic/gay-rights-movement>.

Lori. n.d. „Aktivizam.“ (pristupljeno 28.9.2021.) <http://www.ori.hr/hr/aktivizam>.

Mahmutović, Denis. 2017. „Pretučena žena HDZ-ovca rekla nam je sve: Muž je mlati godinama, a Plenković ignorira njena pisma.“ Index.hr. 4. listopada. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pretucena-zena-hdzovca-rekla-nam-je-sve-mlati-me-dvije-godine-kaze-da-mu-nitko-nista-ne-moze/998571.aspx>.

Me. M. 2015. „Udruga Franak najavila generalni prosvjed ove jeseni: Za sve su krive banke i vlast!“ Index.hr. 17. srpnja. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Udruga-Franak-najavila-generalni-prosvjed-ove-jeseni-Za-sve-su-krive-banke-i-vlast!/831280.aspx>.

Milković, Marina. 2013. *Brutalna stvarnost: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Zagreb Pride.

Online Etymology Dictionary. n.d. „Activism.“ (pristupljeno 29.9.2021.) <https://www.etymonline.com/word/activism>.

Online Etymology Dictionary. n.d. „Activist.“ (pristupljeno 29.9.2021.) <https://www.etymonline.com/word/activist>.

Pattie, Charles, Patrick Seyd i Paul Whiteley. 2003. „Citizenship and Civic Engagement: Attitudes and Behaviour in Britain“. *Political studies* 51: 443-468.

Pauček Šljivak, Martina. 2015. „Hrvatska dobila packu UN-a zbog žena, trudnoća i abortusa: Evo što traže od nas.“ Index.hr. 29. srpnja. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Hrvatska-dobila-packu-UN-a-zbog-zena-trudnoca-i-abortusa-Evo-sto-traze-od-nas/833391.aspx>.

Potkonjak, Sanja. 2014. *Teren za etnologue početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, FF Press.

Prajd. 2020. „Izjava kolektiva Zagreb Pridea povodom imenovanja nove izvršne direktorice Centra za ženske studije.“ 17. prosinca. <https://www.zagreb-pride.net/hr/izjava-kolektiva-zagreb-pridea-povodom-imenovanja-nove-izvrnsne-direktorice-centra-za-zenske-studije/>.

R.I.C./T.T./Hina. 2015. „Apel obitelji pred deložacijom: „Vrijeme je da se zaustavi pravni genocid nad građanima“.“ Index.hr. 16. ožujka. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Apel-obitelji-pred-delozacijom-Vrijeme-je-da-se-zaustavi-pravni-genocid-nad-gradanima/807534.aspx>.

Stubbs, Paul. 2012. „Networks, Organisations, Movements: Narratives and Shapes of Three Waves of Activism in Croatia“. *Polemos* 15/2: 11-32.

Swimelar, Safia. 2019. „Nationalism and Europeanization in LGBT Rights and Politics: A Comparative Study of Croatia and Serbia.“ *East European Politics and Societies and Cultures* 33/3: 603-630.

Tarabochia, Ema. 2016. „Prosvjed novinara pred Ministarstvom kulture: „šutnja je zlat(k)o“.“ HND. 3. svibnja. <https://www.hnd.hr/prosvjed-novinara-pred-ministarstvom-kulture-sutnja-je-zlat-k-o>.

Toma, Ivanka. 2020. „Ustavni sud odlučio: Istospolni parovi u Hrvatskoj imaju pravo biti udomitelji pod istim uvjetima kao i svi drugi!“ Jutarnji list. 7. veljače. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ustavni-sud-odlucio-istospolni-parovi-u-hrvatskoj-imaju-pravo-biti-udomitelji-pod-istim-uvjetima-kao-i-svi-drugi-9947494>.

Urietta, Luis. 2005. „The social studies of domination: Cultural hegemony and ignorant activism.“ *The Social Studies* 96: 189-192.

Van Dijk, Teun A. 2015. „Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach.“ U *Methods of Critical Discourse Studies*, ur. Ruth Wodak i Michael Meyer, 62-85. London: SAGE Publications.

Večernji list. 2018. „Murganić: To vam je tako u braku. Žena vjerojatno ima svoje razloge.“ 11. siječnja. <https://www.vecernji.hr/vijesti/kujundzic-milan-nada-murganic-alojz-tomasevic-mara-1219306>.

Večernji list. 2018. „Prosvjednici na Trgu poručili: Zastupnici, zaustavite ratifikaciju!“ 24. ožujka. <https://www.vecernji.hr/vijesti/prosvjed-protiv-ratifikacije-istanbulske-konvencije-u-11-sati-1234819>.

Vojković, Goran. 2015. „Predsjednice, a zašto ste ukinuli vojni rok?“ Index.hr. 3. travnja. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Predsjednice-a-zasto-ste-ukinuli-vojni-rok/811355.aspx>.

Wodak, Ruth. 2001. „What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments.“ U *Methods of Critical Discourse Analysis*, ur. Ruth Wodak i Michael Meyer, 1-13. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Zagreb Pride. 2021. „Povijes Povorke ponosa u Zagrebu“. (pristupljeno 27.5.2021.) <https://www.zagreb-pride.net/hr/povorka-ponosa/povijest-povorke-ponosa-u-zagrebu/>.

Zakon o istospolnim zajednicama. Narodne novine 116/2003. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_116_1584.html.

Zakon o suzbijanju diskriminacije. Narodne novine 85/08, 112/12. <https://www.zakon.hr/z/490/Zakon-o-suzbijanju-diskriminacije>.

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola. Narodne novine 92/14, 98/19. <https://www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola>.

Zebić, Enis. 2018. „Vladajući različito o udomljavanju od strane istospolnih parova.“ Radio Slobodna Evropa. 26. studenog. <https://www.slobodnaevropa.org/a/hrvatska-udomljavanje-istospolni-parovi/29621979.html>.

ZGPride. 2021. „Dvadeseta Povorka ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji.“ 29. lipnja. <https://www.zagreb-pride.net/hr/dvadeseta-povorka-ponosa-lgbtqi-zajednice-osoba-i-duginih-obitelji/>.

ZGPride. 2019. „PROGLAS XVIII Povorke ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2019.: Osamnaest ponosnih godina!“ 6. lipnja. <https://www.zagreb-pride.net/hr/proglas-xviii-povorke-ponosa-lgbtqi-osoba-i-obitelji-zagreb-pride-2019-osamnaest-ponosnih-godina/>.

ZGPride. 2020. „Proglas XIX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i obitelji Zagreb Pride.“ 15. rujna. <https://www.zagreb-pride.net/hr/proglas-xix-povorke-ponosa-lgbtqi-zajednice-osoba-i-obitelji-zagreb-pride/>.

ZGPride. 2021. „Proglas XX. Povorke ponosa LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji.“ 30. lipnja. <https://www.zagreb-pride.net/hr/proglas-xx-povorke-ponosa-lgbtqi-zajednice-osoba-i-duginih-obitelji/>.

ZGPride. 2021. „Prvi put u deset godina provala homofobnog nasilja na dan Povorke ponosa.“ 4. srpnja. <https://www.zagreb-pride.net/hr/prvi-put-u-deset-godina-provala-homofobnog-nasilja-na-dan-povorke-ponosa/>.

ZGPride. 2015. „XIV. Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2015 – „Za antifašizam – bez kompromisa!“ 27. srpnja. <https://www.zagreb-pride.net/hr/xiv-povorka-ponosa-lgbtqi-osoba-i-obitelji-zagreb-pride-2015-za-antifasizam-bez-kompromisa/>.

ZGPride. 2016. „XV. Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2016 – „Još Hrvatska 'ni propala“.“ 13. listopada. <https://www.zagreb-pride.net/hr/xv-povorka-ponosa-lgbtqi-osoba-obitelji-zagreb-pride-2016-jos-hrvatska-ni-propala/>.

ZGPride. 2017. „XVI. Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2017 – „Slobodan život počinje ponosom!“ 13. srpnja. <https://www.zagreb-pride.net/hr/xvi-povorka-ponosa-lgbtqi-osoba-obitelji-zagreb-pride-2017-slobodan-zivot-pocinje-ponosom/>.

ZGPride. 2018. „XVII. Povorka ponosa LGBTIQ osoba i obitelji Zagreb Pride 2018 – „Da nam živi, živi rod!“ 3. rujna. <https://www.zagreb-pride.net/hr/xvii-povorka-ponosa-lgbtqi-osoba-obitelji-zagreb-pride-2018-da-nam-zivi-zivi-rod/>.

ZGPride. 2020. „Upute i program 19. Prajda: Povorka x Park ponosa.“ 17. rujna. <https://www.zagreb-pride.net/hr/program-19-prajda-povorka-x-park-ponosa/>.

Zrinjski, Ivan. 2016. „Kako se odvijala migrantska kriza: Na početku su izbjeglice bile prihvaćene otvorenih ruku, a sada se zatvara ruta kojom je prošlo 800.000 ljudi.“ Jutarnji list. 9. ožujka. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kako-se-odvijala-migrantska-kriza-na-pocetku-su-izbjeglice-bile-prihvacene-otvorenih-ruku-a-sada-se-zatvara-ruta-kojom-je-proslo-800.000-ljudi-29593>.

Sažetak

„LGBTIQ aktivizam na primjeru Zagreb Pridea“

Diplomski rad prikazuje aktivističko djelovanje LGBTIQ zajednice u Zagrebu, odnosno na Zagreb Prideu koji se kontinuirano održava od 2002. godine te je postao najdugovječniji prosvjed u Hrvatskoj. Zagreb Pride događaj je čija je svrha promovirati i slaviti seksualne i rodne različitosti te istovremeno propitivati društveno-političke probleme i zahtijevati njihovo rješavanje. Rad se fokusira na društveno-političke okolnosti u kojima se održavaju Povorke ponosa u Zagrebu te na iskustva aktivista. Cilj je prikazati i analizirati razloge aktivističke angažiranosti na Zagreb Prideu, kako aktivisti doživljavaju svoj čin prosvjedovanja te koji su njihovi stavovi o takvom obliku prosvjeda. Kao metoda istraživanja korišteni su polustrukturirani intervjui, promatranje sa sudjelovanjem te analiza diskurza.

Ključne riječi: Zagreb Pride, aktivizam, LGBTIQ osobe i zajednica.

„LGBTIQ activism on the example of Zagreb Pride“

This master thesis presents the activist actions of the LGBTIQ community in Zagreb, at the Zagreb Pride which has been held continuously since 2002 and has become the longest running protest in Croatia. Zagreb Pride is an event whose purpose is to promote and celebrate sexual and gender diversities and at the same time question socio-political problems and demand their solution. The paper focuses on the socio-political circumstances in which the Pride Parades is held in Zagreb and on the experiences of activists. The aim is to present and analyse the reasons for activist engagement at Zagreb Pride, how activists perceive their act of protest and what are their attitudes on this form of protest. Semi-structured interviews, participant observation and discourse analysis were used as research methods.

Key words: Zagreb Pride, activism, LGBTIQ people and community.